

GELENEĞİN GÜNCELLENMESİ BAĞLAMINDA MASALDAN ÇİZGİ FİLME KELOĞLAN TİPİ ÜZERİNE

Zülfikâr BAYRAKTAR*

ÖZET

Halk bilgisi ürünlerinin sözlü kültür ortamında üretildikten sonra yazılı kültür ortamına aktarılması ve bu ürünlerin yeniden senaryolaştırılarak televizyon ekranlarında hayat bulması ve bu yolla güncellenebilmesi, küreselleşen dünyada kültür ekonomisi alanında çalışmalar yapan girişimcilerce sıkça uygulanan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Sözlü ve yazılı kültür ortamında varlık gösteren Keloğlan masalları, Türkiye'deki çizgi film sektörünün önemli bir parçası olan Animaks Animasyon tarafından senaryolaştırılıp çizgi film olarak TRT Çocuk kanalında yayınlanmaktadır. Makalede, sözlü gelenekten çizgi filme uyarlanan Keloğlan masallarının televizyon ekranlarında ne gibi değişikliklere uğradığı, bu masalların hangi unsurlarının sabit kaldığı, hangi unsurlarının değiştiği metin, doku ve sosyal çevre ve şartlar da göz önünde bulundurularak karşılaştırmalı bir yöntemle tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu yolla, Keloğlan masallarındaki güncellenmenin hangi boyutta olduğunu görmek mümkün olacaktır.

Anahtar kelimeler: Halk Bilimi, Geleneğin Güncellenmesi, Masal, Keloğlan, Çizgi Film.

IN THE CONTEXT OF UPDATING THE TRADITION KELOĞLAN FIGURE FROM FOLK TALES TO ANIMATED CARTOONS

ABSTRACT

Transfer of folkloric products which are created within oral cultural environments to written texts and afterwards adaptation of these products to television via screenplays and updating them by this process is a widely used method practiced by the entrepreneurs who work in the field of cultural economy within the globalized world.

Keloğlan folk tales which exist within the oral and written environments have been broadcasted as animated cartoons on the TRT Children's Channel after being adapted to screen play by Animaks Animasyon Company that is a significant part of Turkey's animated cartoon industry. Within this article, it is analyzed that what kind of changes the Keloğlan folk tales have faced on TV screen, which elements of these folk tales have remained, which element have been modified, by a comparative method while taking texts, patterns, social conditions and environment in to consideration. By this analysis, it will be possible to view the size of the update within the Keloğlan folk tales.

Keywords: Folklore, Tradition Update, Folk Tale, Keloğlan, Animated Cartoon.

Giriş

Halk bilgisi ürünlerinin büyük çoğunluğu sözlü gelenekte yaratılarak yine bu gelenek içerisinde geçmişten günümüze intikal etmiştir. Halk bilgisi ürünlerinin türlerine ve bu türler içinde yaratılan eserlere genel olarak bakıldığında, büyük kısmında sözlü olmanın adeta aslî bir unsur olduğu görülür.¹ Fakat birçok sebebe bağlı olarak belirli dönemlerde ve de özellikle XIX. yüzyılın sonlarından itibaren sözlü gelenekteki söz varlığı yazılı kültürde kendine yer bulmaya başlamıştır. Sözlü geleneğin yazılı kültürde kendine yer bulması genellikle iki şekilde olmuştur. Bunlardan birincisi, ilk şekilleri sözlü gelenekte yaratılan halk bilgisi ürünlerinin büyük kısmının, yukarıda da ifade edildiği gibi, çeşitli sebeplere bağlı olarak derlenerek yazıya geçirilmesi şeklinde olmuştur. İkinci olarak, halk bilgisi ürünlerinin sözlü şekilleri tür özellikleri bakımından kesinleştikten sonra, yazılı olarak da yaratılmaya başlanmıştır.² Özellikle bazı destanların, halk hikâyelerinin, masalların, türkülerin ve diğer halk edebiyatına ait türlerin bu şekilde yeniden yaratımının söz konusu olduğu bilinmektedir.

¹"Türk kültür hayatında başlangıçtan itibaren yaratılmış olan ve Türklere has kültürel tarzlar ve kültür kalıpları, sosyal hayattaki değişimlere uygun olarak yapılan ilavelerle yeni tarzlar ve kalıplar oluşturarak, eskileri geliştirip, bazı değişimlere uğratarak daha sonraki dönemlerde de kendi vadisinde yol almıştır. Buna göre "Halk" kavramı, başlangıçtan itibaren oluşturulan ve içeriği veya kalıbı sürekli yenilenip geliştirilen, gelenek, görenek, inanç ve anlayışını devam ettiren veya devam ettirmeye çalışan bütün grupları, yani milleti içine almaktadır. Bugün de bu kalıplara uygun olarak yeni yaratmalar ortaya koyan ve bu yaratmaları kullanan herhangi bir kişi, bunları bir grup içinde paylaştığında, sosyal statüsü veya mesleki etiketi ne olursa olsun halk bilimi açısından değerlendirildiğinde, halk kavramı içinde yer alır. Sayılarını tespit edemediğimiz bu kültürel tarzlar, kalıplar ve yapıların oluşturduğu ve oluşturmaya devam ettiği bilgi, "Halk Bilgisi"dir. Bu bilgiyi kendine has yöntemlerle ele alan ve inceleyen bilim dalı da "Halk Bilimi"dir." Konu ile ilgili daha geniş bilgi için bkz.: Metin Ekici, *Halk Bilgisi Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara 2011, s. 10.

²Metin Ekici, a.g.e., Ankara 2011, s. 11.

Bir taraftan batı medeniyetlerinin birçok alandaki seviyesini yakalayabilme adına batılı gibi olma arzusu, diğer taraftan da milli kimliğini koruma endişesi, Türk modernleşme hareketinin temellerinin atıldığı dönem olan XIX. yüzyılın sonlarını işaret etmektedir. 1789 Fransız İhtilali ile beraber ulus devlet anlayışının benimsenmesi ve sonrasında yaşanan süreçlerin sonunda ve de 1839 Tanzimat Fermanı'nın ardından, Türk aydını kaybolduğunu düşündüğü ulusal kimliğini daha sağlam bir zemine oturtabilmek, ulusal bilinç ve milli ruhu oluşturabilmek adına, tıpkı Avrupa'daki örneklerde olduğu gibi, halk bilgisi yaratmalarından daha fazla istifade etme düşüncesi içerisinde olmuştur. Bu bakış açısı, halk bilgisi ürünlerinin sözlü gelenekten derlenerek yazılı kültüre aktarılması sürecini hızlandıran en önemli sebeplerden biridir. Ulus devlet olmanın ulusal bir kültürden geçtiği düşüncesiyle bu dönemde birçok halk bilgisi ürünü sözlü gelenekten derlenerek yazılı kültüre aktarılmakla beraber, tıpkı sözlü kültürdeki yaratmaların benzerleri de dönem sanatçıları tarafından yeniden yaratım yoluyla yazılı kültüre kazandırılmıştır. Bununla beraber, yine özellikle son dönemde değişime ayak uydurma ya da bir diğer ifadeyle kendini güncelleme gerekliliği genellikle batılılaşma, modernleşme, bezen de çağdaşlaşma terimleriyle gündeme gelmiştir.

Herhangi bir yaratmanın veya icranın içinde bulunulan zamana, dar ve geniş anlamda mekâna ve kültürel ortama, mevcut sosyo-ekonomik yapıya uyarlanması, söz konusu unsurlar dâhilinde yaşayan insanların ihtiyaçlarına, anlama ve anlamlandırmalarına uygun hale getirilmesi, şeklinde tarif edilmesi mümkün olan güncelleme kavramı, halk bilgisi ürünlerinin birçoğunda sıkça karşılaşılabileceğimiz bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır.³ Özellikle somut olmayan kültürel mirasımız içerisinde değerlendirebileceğimiz masallar, daha önceleri sözlü kültürde yaşarken, sonraları yazılı kültüre aktarılmış, günümüzde ise teknolojik gelişmelere paralel olarak çizgi film olarak güncellenerek televizyon ekranlarında kendine yer bulmuştur.

Halk bilgisi ürünlerinin sözlü kültür ortamında üretildikten sonra yazılı kültür ortamına aktarılması ve bu ürünlerin yeniden senaryolaştırılarak televizyon ekranlarında hayat bulması ve bu yolla güncellenebilmesi küreselleşen dünyada kültür ekonomisi alanında çalışmalar yapan girişimcilerce sıkça uygulanan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözlü ve yazılı kültür ortamında varlık gösteren Keloğlan masalları, Türkiye'deki çizgi film sektörünün önemli bir parçası olan Animaks Animasyon tarafından

³Metin Ekici, "Geleneksel Kültürü Güncellemek Üzerine Bir Değerlendirme", *Millî Folklor*, S. 80, 2008, s. 33-35; Ferhat Aslan, "Sanal Kültür ortamında Güncellenen Nasreddin Hoca Fıkraları", *Turkish Studies*, Vol. 6/4, 2011, s. 40-41.

senaryolaştırılıp çizgi film olarak TRT Çocuk kanalında yayınlanmaktadır. Bu amaçla çalışmada, sözlü gelenekten çizgi filme uyarlanan Keloğlan masallarının televizyon ekranlarında ne gibi değişikliklere uğradığı, bu masalların hangi unsurlarının sabit kaldığı, hangi unsurlarının değiştiği metin, doku ve sosyal çevre ve şartlar da göz önünde bulundurularak karşılaştırmalı bir yöntemle tespit edilmeye çalışılacaktır. Bu yolla, Keloğlan masallarındaki güncellenmenin hangi boyutta olduğunu görmek mümkün olacaktır. Çalışmada ayrıca, sözlü gelenekten çizgi filme aktarılan Keloğlan masallarının değişim ve dönüşüm sürecini daha yerinde tahlil edebilmek adına gelenek, geleneğin güncellenmesi ve masal türü kavramlarına açıklık getirilmeye çalışılacak, sözlü gelenekteki Keloğlan masalları üzerine bir değerlendirme yapılacaktır.

1. Bir Kavram Olarak Geleneğin Güncellenmesi

Halk biliminin bağımsız bir ilmî disiplin olarak kabul gördüğü XIX. yüzyıl başlarından günümüze kadar yapılan yüzlerce sahasını tanımlama teşebbüsünde değişmeyen temel kavramlarından birisinin de gelenek kavramı olduğunu söylemek mümkündür.⁴ Halk biliminin bir araştırma sahası olarak üzerine bina edildiği "gelenek" terimi ve yine bir kavram olarak bu terimin ifade ettiği anlam üzerine birçok bilim adamı birbirine benzer ve sınırlı tanımlamalarda bulunmuştur. Fakat gelenek teriminin farklı şekillerde tanımlanmasına rağmen kavramla ilgili temel bakış açısının "intikal etme" çerçevesinde ele alındığını söylemek mümkündür. Bu durumun temel sebebi, gelenek kavramının etimolojik manasının geçmişle olan bağlantıyı ifade etmesidir.⁵

Ekici'ye göre gelenek terimini çok yönlü ve de özellikle halk bilimi bakış açısıyla, "Eskiden beri devam edip gelen, gayri resmi yol ve yöntemlerle kazanılan ve kuşaktan kuşağa aktarılan ve zamanın ihtiyaçlarına göre her kuşakta belli ölçüde bireysel yaratıcılığa ve değişmeye ve de gelişmeye izin veren bilgi, hareket ve materyal ürünleri üretme ve kullanma tarzı."⁶, şeklinde tarif etmek mümkündür. Geleneğe ilgili yapılan bu tanımda, özellikle geleneğin yaratımı ve değişimi bir diğer söylemle güncellenmesi meselesi, üzerinde önemle durulması gereken hususlardan bir kaçıdır. İlk bakışta değişim ve gelenek kavramları birbirine uzak iki unsur olarak algılanabilir. Ancak; her kuşakta değişime uğrayan kültürel yapıyla beraber geleneksel yapılar da zaman zaman değişir, kimi zaman da bu yapılar işlevlerini yitirerek ortadan kalkarlar.⁷

⁴ Özkul Çobanoğlu, "Halkbilimi Açısından Gelenek, Turizm ve İcad Edilmiş Gelenek Bağlamında Ayvalık Şeytan Sofrası Örneği", *Millî Folklor*, S. 43, 1999, s. 7-8.

⁵ Taner Tatar, "Gelenek ve Gelecek", <http://journals.istanbul.edu.tr/iusoskon/article/download/1023006/241/1023005765>, İstanbul 2013, s. 199, Erişim: 07.04.2014; Özkul Çobanoğlu, a.g.e., s. 7-8.

⁶Metin Ekici, a.g.e., Ankara 2011, s. 20.

⁷ İlhan Başgöz, *Folklor Yazıları*, Adam Yayınları, İstanbul 1986, s. 140.

Halk bilimi bakış açısıyla yukarıda tanımı yapılmaya çalışılan gelenek kavramı, sadece belli kalıplara sığdırılmış uygulamalar değildir. Gelenek, devam ederken değişen ve değişirken de devam eden bir yapıya sahiptir. Ayrıca, geleneğe asıl hayatiyet kazandıran kalıplar değil; o kalıplara mânâ veren ruhtur. Gelenek, toplum bireylerine hayat karşısında nasıl bir tutum sergilemeleri noktasında bir dizi önerilerde bulunur. Birey karşı karşıya kaldığı meselelerde ve sorunlarının çözümünde nasıl bir tutum sergilemesi noktasında uzun uzun düşünmez. Geleneğin kendisine sunmuş olduğu ve zaman içerisinde tecrübeye dayalı oluşturulmuş kalıpları kullanarak sorunlarına çözüm bulmaya çalışır. Bu yüzdendir ki, gelenek, eski olduğu kadar yenidir de. Çünkü o, eskinin, başka bir deyişle tecrübenin ışığı altında bugünüme ve yarınımıza ışık tutar ve de bizlere yeni kültürel yapılar oluşturmamız noktasında referans olarak kendimizi güvende hissetmemizi sağlar.

Geleneğin değişimi ve bu değişimin toplum bireyleri tarafından onaylanması, geleneğin o toplumda hayatiyetini devam ettirmesi açısından önemlidir. Bir toplumda genel olarak gelenek değişimlerinin iki şekilde olduğunu söylemek mümkündür. Toplum bireyleri tarafından ortak tecrübe zemininde yaratılan ve daha önceki kültürel yaratımlarla çatışmayıp yine doğal seyri içinde toplu yaşamayı kolay kılan değişimler, güncellemeyi de içine alacak şekilde, “olumlu değişim” ya da “gelişim” kavramları ile ifade edilebilmektedir. Bununla beraber, toplumda geçmişten günümüze yaşam kabiliyeti göstermiş yaratma ve değerlerle uyum olmayan veya devamlı bir çatışma arz eden nitelikteki değişimler ise “bozulma” veya “yozlaşma” kavramları ile ifade edilebilmektedir.⁸

Daha önce de ifade edildiği gibi, gelenek kavramı, bizlere her ne kadar bütünü ya da toplumun tecrübesini ya da yaratımını çağırırsa da, kavram içinde, zamanın ihtiyaçlarına göre bireysel yaratıcılık ve bireysel yaratıcılığın getirdiği bir değişim ve değişimin de getirdiği bir gelişim az veya çok olacaktır.⁹ Özellikle modernleşme ile başlayan ve halk bilgisi ürünlerini kendi doğal bağlarının dışında bir pazarlanabilirliğe iten ve ilk başlarda gelip geçici gibi düşünülen ve de yeterince dikkate alınmayan bu husus, zaman içinde kendi otantiğini ortaya çıkarmıştır.¹⁰ Aslında burada önemli olan geleneğin kim tarafından yaratıldığından ziyade, geleneğin toplum içinde ne oranda yaşam kabiliyetine sahip olup olmadığı meselesidir. Kimileri tarafından, tarihini tespit edemediğimiz zamandan beri süren uygulamaları “gelenek”, ilk defa ne zaman ve nerede başladıkları bilinen ve eskilerine benzetilerek yapılanları “icat edilmiş

⁸Metin Ekici, a.g.e., Ankara 2011, s. 20.

⁹Metin Ekici, “Halk Bilim Araştırmalarında Üçüncü Boyut”, *TÜBAR*, S. 15, 2004, s. 17-18.

¹⁰Özkul Çobanoğlu, Özkul Çobanoğlu, a.g.e., s. 11.

gelenek”, şeklinde yapılmaya çalışılan tanımdaki kavram karmaşası zamanla, “İcat edilmemiş gelenek var mıdır?”, sorusunu akıllara getirmektedir. Konu bu bağlamda değerlendirildiğinde, her geleneğin belli bir yerde ve zaman diliminde yine kendi özel bağlamında yaratıldığı düşünülecek olunursa böyle bir ayrıma gitmenin doğru olmayacağı görülecektir.¹¹

2. Masal Türü ve İşlevleri Üzerine

Halk bilimi disiplini içerisinde bir tür olarak masalı, yine türün yaratım ve aktarım, şekil ve yapı, içerik ve konu ve de işlev özelliklerini, ayrıca daha önceden bu sahada çalışmış araştırmacıların tanımlarını da göz önünde bulundurduğumuzda, ilk örnekleri sözlü kültür ortamında, sonradan hem sözlü hem de yazılı kültür ortamında hayal gücüne ve kurgu temeline dayalı olarak yaratılan; sözlü kültürün anlatım kalıplarını ve inceliklerini iyi bilen ve anlatma yeteneğine sahip kişilerce aktarılan ve de anlatılan olaylar bakımından gerçeküstü, fakat ifade ettiği anlam bakımından gerçek hayatla yakından ilgili olan; belirli kalıp sözlerle başlayıp yine belirli kalıp sözlerle biten; kendine mahsus zaman, mekân ve şahıs kadrosu içerisinde dinleyenleri başta eğlendirmek, rahatlatmak, eğitmek, öğüt vermek, kıssadan hisse çıkarmak ve sosyal normları genç nesillere öğretmek gibi işlevleri olan anonim anlatı türüdür¹², şeklinde tarif etmek mümkündür.

Somut olmayan kültürel mirasımız içerisinde önemli bir yere sahip olan ve sembolik dil aracılığıyla geçmiş zaman bilgeliklerini ve özdeyişlerini günümüze taşıyan masallar¹³, arzularımızın bilinçaltındaki yansımaları olarak görülse de sıradan, içi boş, uydurma ve tamamıyla hayal mahsulü anlatılar değillerdir.¹⁴ Masallar insanoğlunun açıkça ifade edemediği birtakım duygularının bir nevi araçlar üzerinden dile getirilmesi pratiğine dayanmaktadır.¹⁵ Görünen biçimsel ifadelerinin yanı sıra sembolik anlamlarıyla da önemli bir yere sahip olan masallar, yaşamak zorunda olduklarımızla, yaşamak istediklerimizin sistemli bir şekilde anlatıldığı yaratımlardır. Bu

¹¹Metin Ekici, a.g.e., Ankara 2011, s. 20-21.

¹²Saim Sakaoğlu, *Masal Araştırmaları*, Akçağ Yayıncılık, Ankara 2010, s. 1-4; Saim Sakaoğlu, *Gümişhane Masalları Metin Toplama ve Tahlil*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara 1973, s. 5; Şükrü Elçin, *Halk Edebiyatına Giriş*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986, s. 396; Naki Tezel, *Türk Masalları*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2013, s. 9; Selami Fedakâr, *Özbek Sözlü Geleneğinde Masallar*, Egetan Yayıncılık, İzmir 2011, s. 67-74; Tahsin Yücel, *Anadolu Masalları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012, s. 1-2; Ferhat Aslan, *Naki Tezel'in İstanbul'dan Derlediği Masallar (İnceleme-Metin)*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2012, s. 1-10; Mehmet Yardımcı, *Malatya Masalları*, Malatya Kitaplığı, İstanbul 2012, s. 13-20; Mehmet Yardımcı, *Anadolu Masalları*, İnönü Üniversitesi Yayınları, Malatya 2012, s. 13-21.

¹³Erich Fromm, *Rüyalar, Masallar, Mitoslar Sembol Dilinin Çözümlemesi*, Çev. Aydın Arıtan, Kaan H. Ökten, Arıtan Yayınevi, İstanbul 1990, s. 7.

¹⁴Zeynelâbidin Makas, *Türk Dünyasından Masallar*, Kitapevi Yayıncılık, İstanbul 2000, s. 19; Sigmund Freud, *Rüyaların Yorumu*, C I, Alter Yayıncılık, Ankara 2012, s. 146-158.

¹⁵Saim Sakaoğlu, *Türk Masalları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2013, s. 13.

yaratmalarda arzu edilen dünya, bastırılan duygular ve açıklanmasından korkulan düşünceler sembolik bir dil ile ifade edilir.¹⁶ Masallarda bir toplumun hayat karşısındaki tutumunu ve bu tutum sonucunda edindiği tecrübeyi görmek mümkündür. Buradaki tecrübe, bir takım sınanmışlıklar sonucunda edinilmiştir ve bu yüzden de bu tecrübe geçmişte değerlendirdiği gibi geleceğimize de ışık tutmaktadır. İnsanoğlu geçmişten günümüze hayat karşısındaki gerçekçi duruşunu, öneri ve beklentilerini masallara konu edinmiş ve bu yolla gelecek kuşakları yaşamın zorluklarına karşı uyanık tutmaya çalışarak, yaşadıkları toplumla uyum içinde olmanın yolları ve şartları gösterilmeye çalışılmıştır.¹⁷ Masallar bir yönüyle kamuoyudur. Toplum bireyleri üzerinde istenilen davranışların yer edip kalıcı hale gelmesinde, istenilmeyen davranışların ortadan kaldırılmasında masallar önemli bir işlevi yerine getirmektedirler. Masallardaki kamuoyu telkin, ceza ve ödül yoluyla oluşturulup muhataba aktarılır. Yine bu yolla kurallara uyulduğu takdirde bireye psikolojik ve sosyolojik manada mutlu olacağı mesajı verilir.¹⁸

Masalların genel itibarıyla maddi, sosyal ve manevi bir zaruret, fakirlik, adaletsizlik ve de yalnızlık gibi gerçekçi konulara bağlı olarak başlayıp, fantastik geliştiğini ve de idealistçe sona erdiğini söylemek mümkündür.¹⁹ Masallardaki ters düz edilmiş bir dünya modeli ancak dünyanın tüm gerçekliğiyle bilinmesiyle mümkündür. Dünyanın gerçekliğinden haberdar olan çocuklar, ters düz edilmiş dünyanın zihinlerindeki yeni algılama biçimine gülerler ve böylelikle masallardan zevk almaları mümkün hale gelir.²⁰ Burada dikkatlerden kaçmaması gereken bir diğer husus da masaldaki realitenin oyunsu bir hava içerisinde verildiği gerçeğidir. Masal, oynar ve de bunu yaparken de inandırma kaygısı olmadığı için kendi içinde hür bir dünyanın kapılarını çocuklara aralar. Mesela masalın bir tür olarak efsaneye yaklaştığı noktada olağanüstülük ve inanılmaz karşı olan tercih, bu iki anlatım türünü birbirinden ayırmaktadır.²¹ Zaten masallardaki “*Bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, develer tellal iken, pireler berber iken, ben babamın beşiğini tıngır mıngır salları iken; babam düştü beşikten, ben hopladım eşikten. Dolapta koptu bir patırtı, yoğurt üstüme atıldı. Annem kaptı maşayı, babam*

¹⁶ Esmâ Şimşek, “Masalların Sembolik Dili Bağlamında Keloğlan Tipi Üzerine Bir Değerlendirme”, *İtaki*, S. 2, Ankara 2007, s. 61.

¹⁷ Muhsine Helimoğlu Yavuz, *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002, s. 1-8.

¹⁸ Muhsine Helimoğlu Yavuz, a.g.e., s. 533-535.

¹⁹ Wilfried Buch, “Masal ve Efsane Üzerine”, Çev. Ali Osman Öztürk, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Yayına Hazırlayanlar: Gülin Ögüt Eker, Metin Ekici, M. Öcal Oğuz, Nebi Özdemir, Milli Folklor Yayınları, Ankara 2003, s. 307.

²⁰ Wilfried Buch, a.g.e., s. 308-309.

²¹ Max Luthi, “Masalın Efsane, Menkabe, Mit, Fabl ve Fıkra Gibi Türlerden Farkı”, Çev. Sevengül Sönmez, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Yayına Hazırlayanlar: Gülin Ögüt Eker, Metin Ekici, M. Öcal Oğuz, Nebi Özdemir, Milli Folklor Yayınları, Ankara 2003, s. 315.

kapı meşeyi, dolandırdılar bana bir dört bir köşeyi. Oradan çıktım yola, az gittim düz gittim, dere tepe düz gittim, altı ay bir güz gittim, dönüp arkama baktım ki, bir iğne boyunca, bir çuvaldızın enince yol gitmişim.”²², şeklindeki giriş ve “Gökten üç elma düşmüş, biri benim, ikisi de sizin başınıza.”²³, şeklindeki bitiş tekerlemelerinin, dinleyenlerini çıkardığı fantastik macera bunun en önemli göstergesidir.

Sözlü geleneğin en renkli ve en zengin haliyle yaşatılıp genç kuşaklara aktarıldığı masallar, çeşitli yönlerden ferdi ve toplumsal katkılarının yanı sıra çocuklara okunup ve okutulmasında birçok yarar vardır. Yüksek ve sanatkârane hayal gücüne dayalı olarak kurgulanmış masallar, özellikle çocukların zihinsel gelişiminde önemli bir işleve sahiptir. Masal anlatmaktan maksat sadece çocuklara bilgi vermek değildir. Bununla beraber, çocuğun hayal dünyasının gelişmesine olanak sağlayarak onun mukayese ve muhakeme yeteneğinin gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Bu konuda yapılan araştırmalar göstermiştir ki, hayal kuran çocuklar hayat karşısında daha başarılı ve özgüveni daha yerinde bireyler olarak yetişmektedir. Özellikle 3-6 yaş arası çocukların zihinsel algılamalarında ve günlük konuşmalarında hayallere ve imgelere bağlı kaldıkları gözlemlenmiştir.²⁴ Çocukların zihninde oluşan hayal ve imgelere bağlı olarak gelecek yaşamlarındaki meslek seçimleri noktasında da masalların yönlendirici ve önemli bir unsur olduğu bilinmektedir.

Yine özellikle, çocukların kendilerini ifade etmelerinde ve dil gelişimlerini sağlıklı bir biçimde tamamlamalarında masallar önemli bir başka işlevi daha yerine getirmektedir. Çocuklar ana dillerinin zenginliğini, kıvraklığını ve inceliğini en güzel şekliyle masallardan öğrenirler. Dilin inceliklerini ve aktarım biçimlerini masal yoluyla öğrenen çocuklar bu yolla anlama ve konuşma becerilerini de geliştirmiş olurlar.²⁵ Masallarda sıkça kullanılan canlandırma ve drama tekniği ile çocuklar, iletişim becerilerini geliştirerek kendilerini daha iyi ifade etme olanağına kavuşmuş olurlar.²⁶ Ayrıca, çocuklar masallar yoluyla ikilemeleri, deyimleri, atasözlerini, ses taklidi kelimeleri, dua ve bedduaları, manileri, benzetmeleri, kısacası halk kültürüne ait söylemleri ve daha birçok unsuru öğrenmiş olurlar.²⁷ Çocukların sözlü kültüre ait bu unsurları dinlemeleri, okumaları ve anlatmaları yine zaman içerisinde

²² Saim Sakaoğlu, a.g.e., Ankara 2013, s. 17.

²³ Naki Tezel, a.g.e., s. 233.

²⁴ Suat Urgan, *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı*, Editör: Tacettin Şimşek, Grafiker Yayınları, Ankara 2012, s. 170-173.

²⁵ Aliye Yılmaz, “Çocuk Eğitiminde Masalın Yeri: Binbir Gece masalları Örneği”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 25, 2012, s. 299-300.

²⁶ Ayşe Köksal Aksoy, “Drama ve Dramanın Önemi”, http://www.tebd.gazi.edu.tr/arsiv/2003_cilt1/sayi_2/179-192.PDF, s. 181-182, Erişim Tarihi: 31.01.2014.

²⁷ Muhsine Helimoğlu Yavuz, a.g.e., s. 535.

onların sosyalleşmesi sürecine katkı sağlamaktadır. Ayrıca masallar yoluyla çocukta okuma alışkanlığının temelleri atılırken bir yandan da çocukların ilk edebî zevkleri yine bu yolla oluşmaya başlar. Masalların kendi içinde estetik bir yapıya sahip olması bu türün keyifle dinlenmesine ve okunmasına olanak sağlar.²⁸ Ayrıca çocukların zihninde çeşitli imgelerin uyanmasında masallardaki estetik yapının rolü büyüktür.²⁹

İnsanoğlunun yaşam gerçeğinin ve bu gerçeğe dönük çözüm önerilerinin, bir diğer söylemle hayat ve sınanmışlık karşısında edindiği tecrübesinin ürünü olan masallar, çocukları hayata hazırlayarak bir yandan da ahlakî ve vicdanî duygularının yer etmesinde önemli bir diğer işlevi yerine getirmektedir. Bu bağlamda, kültür aktarımı yoluyla çocukların gelecek yaşamlarındaki zorluklara hazırlanmaları ve karşılaştıkları hadiseleri sağduyuya dayalı bir akılla değerlendirmeleri masallar yoluyla mümkün olmaktadır. Ebeveynlerin, çocuklarına aktarmakta zorluk çektikleri bazı telkinlerin masallar yoluyla daha kolay verildiğini ve yine masallar yoluyla aktarılan bu telkinlerin çocuklar üzerinde daha olumlu ve kalıcı tesire sahip olduğu bilinen bir gerçektir. Masal dünyasının zenginliğinden istifade eden çocuklar, iyilerin ödüllendireceğini, kötülerin cezalandırılacağını bilir ve yine çalışmanın ve tembelliğin sonuçlarını bu yolla öğrenmiş olurlar. Çocuklar yine masal kurgusu içerisinde arkadaşlık, dostluk, tevazu, yardımseverlik, adaletli olma ve yalan söylememe gibi erdemli davranışları da öğrenmiş olurlar.³⁰

İlk şekilleri sözlü geleneğe yaratılan ve yine sözlü geleneğe kuşaktan kuşağa aktarılan masalların nakli meselesi artık günümüz şartları içerisinde teknolojiyle de beraber değişime uğrayama başlamıştır. Eskiden sözlü geleneğe yaşayan masallar günümüzde artık basılı olarak kitaplarda yer almaya başlamıştır. Mensur ve manzum olarak çocuklara kitaplar yoluyla aktarılan masallar, özellikle okul öncesinde anne, baba ve öğretmenlerin çocuğa masal okuması şeklinde nakledilmektedir. Yine teknolojiyle beraber sesli kitaplarla ve radyoyla masalların aktarımı da söz konusu olabilmektedir.³¹ Burada özellikle çocukların doğru dinleme alışkanlıklarını kazanmasında masallar önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Bu yolla duyduğu masalı zihninde yeniden kurgulayan çocuk, hayal kurar ve çocukluk yıllarında kurulan bu hayaller

²⁸ Ferhat Aslan, a.g.e., İstanbul, 2012, s. 34.

²⁹ Ali Fuat Bilkan, *Masal Estetiği*, Timaş Yayınları, İstanbul 2001, s. 31.

³⁰ Mustafa Şahin, "Masalların Çocuk Gelişimine Etkilerinin Öğretmen Görüşleri Açısından İncelenmesi", *Milli Folklor*, S. 89, 2011, s. 209-210.

³¹ Ahmet M. Kesmeçi, *Masalların Yeni İcra Ortamı Olarak İnternet Siteleri*, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ferhat Aslan, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı Türk Halk Edebiyatı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012.

çocukların gelecek yaşamlarındaki tercihleri konusunda belki de en önemli yönlendirici unsur olabilmektedir.

Masalların nakli noktasında yine günümüz şartları ve teknolojinin bizlere sunmuş olduğu imkânlar dâhilinde görüntülü yayınlarla masalların aktarımı mümkün olabilmektedir. Günümüzde masalları, çizgi film kurgusu ve formatı içerisinde görüntülü yayın olarak en çok televizyon ekranlarında görmek mümkündür. Masal dünyasının zenginliğini görselliğe taşıyan çizgi filmler, genç nesile geleneksel kültürün aktarımında önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Çocukların ilgisini çeken masalların çizgi filme dönüştürülmesiyle kültürel mirasın genç nesile öğretilmeye çalışılması meselesi özellikle küreselleşen dünyada büyük bir önem arz etmektedir. Bu durumun farkında olan başta ebeveynler, eğitimciler, program yapımcıları, politikacılar ve sivil toplum kuruluşlarının istekleri ve yönlendirmeleri bu alandaki yayın politikalarına artık günümüz konjonktürü içerisinde yer bulabilmektedir.

3. Sözlü Geleneğe Keloğlan Tipi Üzerine

Masallardaki en önemli unsurlardan biri de masal kahramanıdır. Kahramanlar, masal kurgusu içerisinde, günlük yaşamda karşılaşılabileceğimiz insanlardan olabileceği gibi, cinler, periler, devler gibi olağanüstü varlıklardan da olabilmektedir. Türk masal anlatı geleneği içerisinde genel itibarıyla masal kahramanlarının adından, dininden ve ırkından pek bahsedilmez. Fakat zaman zaman masalların hatırlanması ve akılda yer edebilmesi açısından yine masal anlatıcısı tarafından bazen masal kahramanlarına adlar verilebilmekte ya da masal kahramanları yaptıkları işle ilgili ya da meslek adlarıyla tanımlanmaktadır.³² Masal kahramanları sıradan ve silik kişiler değildir. Masallardaki kahramanlar genellikle toplumun değer yargılarını sembolize eden tiplerden oluşmaktadır. Masallarda kahramanlar detaylı bir şekilde tasvir edilmezler çünkü detaylandırma dinleyicinin hayal gücüne bağlı olarak yine okuyucunun zihninde tamamlanır. Masal türünü güzel ve gizemli yapan ve diğer edebî türlerden ayıran özelliklerinden belki de en önemlisi masalın hem anlatıcısının hem de dinleyicisinin zihninde tasarlanmasıdır.

Türk masal anlatı geleneği içerisinde kendine dürüstlüğü, mertliği, cesareti, yardımseverliği, cömertliği ve kurnazlığıyla yer edinmiş bir masal kahramanı vardır. Bu kahramanın adı Keloğlan'dır. Keloğlan her daim zorlukların üstesinden gelmeyi başaran müşterek Türk zekâsının temsilcisi bir masal kahramanıdır. Keloğlan bir masal kahramanı olmasına rağmen sanki gerçek hayattan çıkmışçasına canlı ve gerçektir. Başlangıçta beceriksiz, tembel biri gibi bir izlenim sergilerken, olayların gelişmesiyle kurnaz, cesur ve

³² Ali Fuat Bilkan, a.g.e., s. 81.

becerikli olduğu ortaya çıkar ve sonunda mutluluğa ulaşır. Yoksul bir karı kocanın veya yoksul bir kadıncağızın oğlu veyahut da yaş bir kadının torunu olarak masalarda karşımıza çıkan Keloğlan, yaşının küçüklüğüne rağmen yaşından ve boyundan, halinden ve tavırlarından hiç de umulmayan keskin bir zekânın ve akla gelmeyecek kurnazlıkların ve de hilelerin yardımıyla düşmanlarını alt edebilmekte, kötülük yapanları cezalandırabilmektedir. Adalet ve hakkaniyetin savunucu ve ezilmişlerin sesi olarak masalarda zalimlerle, adaletsizliklerle mücadele etmektedir.³³ İşte bu masal kahramanının başından geçen olayları konu edinen masallara da Türk masal anlatı geleneği içerisinde “Keloğlan Masalları” adı verilmektedir.

Keloğlan masallarını derleyerek bu masal tipi üzerine çalışmalar yapmış araştırmacılardan biri olan Tahir Alangu, yine bu tiplerle ilgili olarak, Macar I. Kunos’un, “başına işkembe geçirmiş Keloğlan, Türk halk masallarının karakteristik bir tipidir”, şeklinde yapmış olduğu açıklamaya karşı çıkmaktadır. I. Kunos’un bu görüşünü değerlendiren Alangu’ya göre, Keloğlan tipi ve masallarının yerli, millî ve sadece bize has olduğunu söylemek doğru bir yaklaşım değildir. Alangu, bunun yerine, Keloğlan tipinin bazı çizgi ve nitelikleri yönü itibarıyla bize has olduğunu ve bu çeşit masalların başka uluslardan çok, bizde özel ve geniş bir yer almış, sevilmiş ve zengin şekillere bürünmüş olduğunu ifade eder.³⁴ Harmancı, Alangu’nun bu tezini destekleyerek bu konuda, bir Kırgız masalı olan Çınıbek’in tipik bir Keloğlan masalı olduğunu ve bu masal kahramanının mitolojik temsil yeteneğine sahip olduğunu ve de böyle zengin bir masal kahramanının sadece bir millet tarafından sahiplenilemeyeceğini dile getirir.³⁵ Alangu’nun ve Harmancı’nın, Keloğlan masal tipi ve masalları ile ilgili yapmış oldukları bu tespit ile farklı toplumlarda benzer kültür unsurlarının varlığının tespiti üzerine, benzer yaratmaların farklı toplumlarda varoluşunun nedenlerini açıklamak ve dünyada bir ilk kültür merkezinin bulunup bulunmadığını belirlemek amacıyla ortaya atılan yayılma kuramı arasında bir paralellik kurmak mümkündür. Konuya bu bağlamda bakıldığında, özellikle sözlü gelenekte yaşayan masalların ve ona yakın sözlü gelenek türlerinin, eski ticaret, göç ve savaş yolları boyunca yayılışlarını gösteren karşılaştırmalı monografi araştırmalarının varlığı, masal türündeki temaların, motiflerin ve tiplerin büyük çoğunluğunun milli ve yerli

sayılmayacak kadar yayıldıklarını ve diğer coğrafyalarda da varlık gösterdiklerini ortaya koymaktadır.³⁶

Keloğlan tipinin yalnız Anadolu sahası Türk masallarında değil, Arap ülkeleri, İran, Kafkasya, Orta Asya, Rus ve Batı Avrupa masallarında da karşımıza çıkması, kültürel etkileşimin, bir diğer şekilde ifade etmek gerekirse, kültürel yayılmanın gücünü göstermesi açısından önemlidir. Adları, kişilikleri, görünüşleri farklı olmakla birlikte, bu masal kahramanlarının birbirine benzeyen yanları olduğu görülür. Anadolu’da Keloğlan adıyla bilinen bu masal tipi, Kazakistan’da Taşza Bala, Azerbaycan’da Keçel, Keçel Memed ya da Keçel Yeğen, Kerkük’de Keçeloğlan, Türkmenistan’da Kelce Batır, Kırım’da Tazoğlan, Altay bölgesinde Tas, Tastarakay, İran’da Keçel, Gürcü rivayetlerinde ise bu ad Kel Kafalı Kaz Çobanı, şeklinde bilinmektedir.³⁷ Batı kaynaklı masallar içerisinde mesela Almanlar’da bu tipin benzerine verdikleri ad ise Grindkopf ya da Goldener’dir.³⁸

Keloğlan tipine sadece halk masallarında değil, masallarla benzer tür özelliklerine sahip diğer halk anlatılarında da karşılaşmak mümkündür. Destanlarda, halk hikâyelerinde, fıkralarda, efsanelerde, atasözlerinde, halk türkülerinde, Karagöz ve ortaoyununda da bu tipin, masallardaki kadar olmasa da, kendini gösterdiği ve olay örgüsü içerisinde kendine yer bulduğu söylenebilir. Keloğlan, Koroğlu destanında, zekâsı ve uyanıklığı ile Koroğlu’nun gözüne girerken; Aşık Garip Hikâyesi’nde, Garip’in ölüm haberini getiren yalancı bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine bu tip, Altay destanlarında, karşımıza Tastarakay olarak çıkar. Zaman zaman, Tastarakay, Keloğlan kılığına girerek yeryüzündeki ve gök katlarındaki kağanları denetler; halka zulmedenleri cezalandırır; yerlerine adaletli kağanları atar. Bazen de yer altına inerek, kutlu insanları kaçıran Erlik Bey ile mücadele eder; kutlu kişileri kurtararak onları yeryüzüne çıkarır. Erlik’i yerin dokuz kat altına göndererek ona hak ettiği cezayı verir.³⁹ Ayrıca, yardıma gereksinmesi olan birinin, başkalarına yardımda bulunması beklenemez, anlamına gelen “Kele kösedan yardım olmaz.” atalar sözü de yine Keloğlan tipine gönderme yapmaktadır. Bu tip zaman zaman, Nasreddin Hoca fıkralarına konuk olur; kimi zaman da, Nasreddin Hoca fıkralarının kahramanı olarak bizzat Hoca’nın yerine geçer.⁴⁰

³³Naki Tezel, a.g.e., s. 17; Tahir Alangu, *Keloğlan Masalları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013, s. 192-197.

³⁴Tahir Alangu, a.g.e., s. 190-192.

³⁵Meriç Harmancı, “Keloğlan’ın Mitik Aynadaki Görüntüsü”, *Milli Folklor*, S. 94, 2012, s. 80.

³⁶Lutz Röhrich; Wolfgang Mieder, “Atasözü Milli Karakteri Yansıtır mı?”, Çev. Ali Osman Öztürk, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Yayına Hazırlayanlar: Gülin Ögüt Eker, Metin Ekici, M. Öcal Oğuz, Nebi Özdemir, Milli Folklor Yayınları, Ankara 2003, s. 347-349.

³⁷Tahir Alangu, a.g.e., s. 192; Esma Şimşek, a.g.e., s. 61; Pervin Ergun, “Altay Destanlarında ve Anadolu Türk Masallarında Tastarakay Keloğlan”, *Milli Folklor*, S. 68, 2005, s. 79.

³⁸Tahir Alangu, a.g.e., s. 192.

³⁹Pervin Ergun, a.g.e., s. 79.

⁴⁰Esma Şimşek, a.g.e., s. 62-64.

Daha önceden de ifade edildiği gibi, Türk masal anlatı geleneği içerisinde, Türk insanının zekâ gücünü en iyi temsil eden masal kahramanı Keloğlan'dır. Başında saçı olmadığı için bu adı almış olan masal kahramanı, zorluklar karşısında savaşım veren ve ne olursa olsun başarıyı kendine ilke edinmiş bir tiptir. Keloğlan masallarında sosyal ilişkiler üzerinden devamlı bir çatışmadan bahsetmek mümkündür. Bu masalarda kurulu düzene, otoriteye boyun eğme yerine, cesaret, beceri ve yeri geldiğinde hileyle aklın ve mantığın rehberliğinde bir başkaldırı, bir direniş söz konusu olmuştur.⁴¹ Halk bilgisi yaratmalarının işlevleri üzerine araştırmalar yapan ünlü antropolog William R. Bascom, halk bilgisi ürünlerinin eğlendirme ve hoşça vakit geçirme, toplumsal kurumlara ve geleneklere destek verme, geleneğin genç kuşaklara aktarımı ve toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma gibi temel işlevlere sahip olduğunu dile getirir.⁴² Bascom'un, halk bilgisi yaratmalarının işlevleri arasında saydığı, toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma işlevi ile Marksist düşünceye sahip halk bilimcilerin, halk bilgisi yaratmalarının işlevleri arasında var olduğunu savundukları protesto işlevi arasında bir bağ kurmak mümkündür. Bu düşünceye göre, normal şartlar altında gerçekleştirilemeyen zengin fakir, yönetici-yönetilen mücadelesindeki sınıf çatışması halk bilgisi ürünlerinde açığa çıkar. Böylece pek çok hikâye, masal ve fıkrada, türkü ve manide bu çatışmanın veya alt sınıftan kişilerin kendilerine yapılan haksızlıkların ifadesini bulmak mümkündür.⁴³ Keloğlan masalları bu bağlamda değerlendirildiğinde, bu masalarda çıkar çatışmasından bahsetmek mümkündür. Fakat bununla beraber, bu çatışmaların bütünü toplumdaki sınıflar arası çatışmaya indirgemek kanaatimizce doğru bir yaklaşım değildir. Çünkü Türk insanın dünya algılamasında, tüm fertler eşit haklara sahiptir ve üstünlük ancak kutlu yaratılıştadır.⁴⁴ Bu yüzdendir ki, Türk toplum yapılanmasında sınıflar arası bir çatışmadan bahsetmek mümkün görünmemektedir.

Keloğlan masallarının nitelikleri üzerine yapılan sosyolojik motif çalışmaları, bu masal kahramanı hakkında farklı sonuçlar ortaya koymuştur. Bazı anlatılarında hilebaz arketipine yakın bir çizgide yürüyormuş izlenimi veren bu masal tipi⁴⁵, aslında tıpkı Nasreddin Hoca'da olduğu gibi, hakikati ve doğruyu beklenmeyen sürpriz bir biçimde açığa vurma eğilimi göstermektedir. Yaşanılan hayatla özlenen hayatın tüm gerçekliğiyle konu edinildiği bu masalarda Keloğlan, her zaman umudun ve beklentinin temsilcisi olarak,

⁴¹Esmâ Şimşek, a.g.e., s. 64-66.

⁴²William R. Bascom, "Folklorun Dört İşlevi", Çev. Ferya ÇALIŞ, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*, Milli Folklor Yayınları, Yayına Hazırlayanlar: M. Öcal Oğuz, Selcan Gürçayır, Ankara 2003, s. 125-151.

⁴³Metin Ekici, a.g.e., Ankara 2011, s. 124-125.

⁴⁴Pervin Ergun, a.g.e., s. 82-83.

⁴⁵Evrin Ölçer Özünel, "Kel Ata'dan Keloğlan'a Hilebaz Dönüşüm", *Milli Folklor*, S. 67, 2005, s. 49.

dinleyenlerine yarın adına umut olmuştur. Zaten bu masal tipinin bu kadar sevilip gelenek içerisinde bu kadar geniş bir sahada yaşam kabiliyetine sahip olması bu özelliğinin bir sonucudur.

4. Masaldan Çizgi Filme Keloğlan Tipi Üzerine

Bireyin kimlik ve kişiliğinin oluşmasında önemli bir yere sahip olan halk kültürü, toplumsal yaşamda görünür ve görünmez yönleriyle, birlikteliği ve dayanışmayı pekiştirici gibi bir takım temel işlevlere sahiptir. Gelenek içerisinde kuşaktan kuşağa değişik yöntem ve metotlarla aktarımı yapılan halk kültürü, küresel dünyanın sanayileşme, iletişim, ulaşım, ekonomi ve kentleşme alanlarında gerçekleştirdiği hızlı değişime uyum sağlayarak hızla değişerek dönüşmeye ve bu yolla toplum içerisinde kendine yaşam alanı oluşturmaya devam etmektedir. Yine bu bağlamda, halk bilgisi ürünlerinin sözlü kültür ortamında üretildikten sonra yazılı kültür ortamına aktarılması ve bu ürünlerin metin yazarlığı tekniğiyle yeniden senaryolaştırılarak televizyon ekranlarında çizgi film olarak hayat bulması ve bu yolla güncellenebilmesi, küreselleşen dünyada kültür ekonomisi alanında çalışmalar yapan girişimcilerce sıkça uygulanan bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır.⁴⁶

Sözlü ve yazılı kültür ortamında varlık gösteren Keloğlan masalları, Türkiye'deki çizgi film sektörünün önemli bir parçası olan Animaks Animasyon tarafından senaryolaştırılıp çizgi film olarak TRT Çocuk kanalında yayınlanmaktadır. Türkiye'de kültür ekonomisi alanında önemli girişimcilerden biri olan şirket, kendine faaliyet sahası olarak belirlediği çizgi film alanında yapmış olduğu projelerle Türkiye'de bu sektörde önemli bir boşluğu doldurma gayreti içerisinde çalışmalarına devam etmektedir. Daha önce de ifade edildiği gibi çalışmada bu bağlamda iki temel soru tartışılarak bu sorulara yanıt aranmaya çalışılacaktır. Çalışmanın bu başlığında ilk olarak, Animaks Animasyon tarafından yapılan ve TRT Çocuk kanalında yayınlanan Keloğlan çizgi filminin dijital ortamdaki değişimi ve dönüşümü incelendikten sonra bu ürünlerin sözlü gelenekteki Keloğlan masallarıyla karşılaştırmalı mukayesesi yapılacaktır. Çalışmada tartışılacak ikinci husus ise, sözlü gelenekten televizyon ekranlarına taşınan bu masal kahramanının bir gelenek taşıyıcısı ve aktarıcısı olarak hangi temel işlevleri yerine getirdiği meselesi üzerine olacaktır.

Çalışmada sadece sözlü gelenekten esinlenerek ve metin yazarlığı tekniğiyle yeniden senaryolaştırılıp çizgi filme dönüştürülen Keloğlan masalları üzerinde durulmayacaktır. Bununla beraber bu çizgi filmin yaratım süreci, başka bir şekilde ifade etmek gerekirse, bağlamı yani metin, doku ve sosyal çevre ve şartları da çalışmada daha doğru bilgiye ve sonuca ulaşmak adına göz önünde

⁴⁶Pınar Fedakâr, "Çizgiyi Aşanlar: Cille Türk Mitolojisinin Çizgi Filmde Kullanılması ve Çizgi Filmle Aktarılması." *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, S. XI/1, 2011, s.107.

bulundurulacaktır. Bu bağlamda, Keloğlan çizgi filmi “metin”, çizgi filmin senaryosu “doku”, “sosyal çevre ve şartları” oluşturan Animaks Animasyon ekibi ve izleyici yine çalışmada bir bütün olarak ele alınacaktır. Çalışmada yine bu bağlamda 2008 ve 2014 yılları arasında TRT Çocuk kanalında yayınlanmış Keloğlan çizgi filmine ait toplam 120 bölüm ve Animaks Animasyon ekibinden Barış İslamoğlu ve Şule Dirican ile yapılan görüşme kullanılacaktır.

Halk bilimi çalışmalarında bir halk bilgisi ürünü tanımlanırken, bu türün içinde yer alan metinlerin kullanılması yanında, daha önce de ifade edildiği gibi bu metinlerin yaratıldığı bağlam ve bağlamı oluşturan unsurlar da göz önünde bulundurulmalıdır. Bağlam ve bağlam içinde oluşan metinleri ve metinlerin oluşturduğu grubu tanımlamaya yönelik olarak yapılacak bir tür tanımında metnin yaratım ve aktarım bağlamı özellikleri; metnin yapı ve şekil özellikleri; metnin içerik ve konu özellikleri; metnin işlev özellikleri esas alınmalıdır.⁴⁷ Keloğlan çizgi filmi, sözlü gelenekteki bir halk bilgisi ürününden esinlenerek yeniden bir yaratım ve bir güncelleme çabası olarak değerlendirdiğimizde ve de bu çizgi filmin yaratım, aktarım özelliklerini göz önünde bulundurduğumuzda, bu ürünün yaratıcısı Barış İslamoğlu ve Animaks Animasyon ekibi, aktarıcısı TRT Çocuk kanalı ve izleyicisi de 5-12 yaş arası çocuk grubudur. Keloğlan çizgi filminin şekil ve yapı özelliklerini göz önünde bulundurduğumuzda, ürünü 10’ar dakikalık bölümler halinde oluşturulmuş çizgi film (Üç boyutlu animasyon) olarak tanımlamak mümkündür. Bununla beraber, Keloğlan çizgi filmi, içerik özellikleri bakımından değerlendirdiğimizde, konusunu Keloğlan ve arkadaşlarının başlarından geçen maceralar, şeklinde açıklamak mümkündür. Ayrıca bu çizgi filmin işlev özelliklerini göz önünde bulundurduğumuzda, ürünün eğitim ve eğlendirme gibi temel işlevlere sahip olduğu söylenebilmektedir.

Animaks Animasyon Şirketi’nin resmi web sitesinde şirketin kuruluş amacı ve gelecek hedefleriyle ilgili şu bilgiler verilmektedir: “2000 yılında kurulmuş olan Animaks başlangıcından beri, yüksek kaliteyi ve doğru projelere en üst seviyede teknoloji ve istihdam yatırımlarıyla ilerlemeyi kendine amaç edinmiştir. 2012 ile birlikte hedeflerini büyüten Animaks, gerek insan kaynakları, gerekse donanım yatırımlarını büyük oranda artırarak 70+ personel sayısına, 1500+ m2 çalışma alanına ve uygun bilgisayar donanımlarına ulaşmıştır. Halen donanım ve insan kaynakları yatırımları yeni satın alma ve istihdam ile sürmektedir. Türkiye’de televizyonculuk ve reklamcılık son 30 yıl içerisinde büyük ilerlemeler kaydetmiştir. Buna paralel olarak sinemacılık alanında da gelişme sağlanmıştır. Fakat bu üç iş alanı içinde

⁴⁷Metin Ekici, a.g.e., Ankara 2011, s. 131-136.

üretim sağlamakta olan 3 boyutlu grafik tasarım ve 2B-3B animasyon alanında ilerleme çok yetersiz kalmıştır. Özellikle animasyon ve görsel efekt alanlarında personel ve teknoloji yetersiz kalmış, bu nedenle sektör oluşmamıştır. Animaks, halen TRT ile yürütmekte olduğu projeler ile hem gençlerimize öz değerlerimizi aktarmak, hem de yerli yapımlarla çocuk kanallarımızı dışa bağımlılıktan kurtarmak amacındadır. Bu ve takip eden projeler ile animasyon çizgi film sektörünün oluşması, gerekli insan kaynaklarının yetiştirilmesi, teknolojik alt yapının oluşturulması Animaks’ın daha uzun vadeli ve genel hedefleridir.”⁴⁸

Türkiye’de kültür ekonomisi alanında faaliyet gösteren ve önemli girişimci firmalardan biri olan Animaks Animasyon ve Prodüksiyon’un kurucusu ve Keloğlan çizgi filminin de yapımcısı olan Barış İslamoğlu, bu sektöre 2000 yılında girerek bugün 70 kadar çalışanıyla birçok projeye imza atmıştır. Özellikle Türkiye Radyo Televizyon Kurumu (TRT) ile yürütülen bu projeler içerisinde Keloğlan çizgi filmi bugün özellikle görmüş olduğu büyük ilgiden dolayı 120 bölüm olarak TRT Çocuk kanalında çocuklarla buluşmuştur. Animaks’ın sadece animasyon işi ile uğraştığını ve başka bir ekonomik kaynağının olmadığını ve de yaptıkları işin yüzde 75’ini TRT’nin satın aldığını dile getiren İslamoğlu, bu yolla gençlere öz değerlerimizin aktarıldığını hem de yerli yapımlarla çocuk kanallarımızın dışa bağımlı hale getirilmekten kurtarıldığını ifade etmiştir. Çocukluk yıllarından itibaren çizgi filme ilgi duyduğunu ve de hayalinde bir çizgi film yapmak olduğunu ifade eden İslamoğlu, bu sektöre girmesinde 2000 yılında gösterime giren Shrek isimli animasyon filminin büyük etkiye sahip olduğunu dile getirmektedir.⁴⁹ Barış İslamoğlu bu filmten sonra, Animaks Animasyon ve Prodüksiyon şirketini kurarak, bu sektördeki yasal anlamdaki altyapının eksikliğine ve sektöre verilen desteğin hiç hükmünde olmasına rağmen, başta Keloğlan masalları çizgi filmi olmak üzere birçok başarılı projeye imza atmıştır.⁵⁰

Animaks Animasyon Şirketi’nin resmi web sitesinde Keloğlan çizgi filminin içeriği şu şekilde tanımlanmaktadır: “Anadolu’nun masal dolu diyarlarında geçen hikâyelerden oluşan Keloğlan TV serisi, her bölümde Keloğlan ve arkadaşlarıyla farklı bir macera yaşatmaktadır. Her bir bölümde devler diyarından, köyün geleneksel domates festivaline, peri nehrindeki altın balığın peşinde geçen maceradan, Bilgecan Dede’nin yaptığı saç sakal otuna kadar eğlendirici, güldüren ve heyecanlı birçok hikâyeye anlatılmaktadır. Rengârenk bu masalların içinde her çocuğun kendini özdeşleştireceği ya da

⁴⁸<http://www.animax.com.tr/animax-kim.php>, Erişim: 17.03.2014.

⁴⁹Barış İslamoğlu ile 16.01.2014 tarihinde Ankara’da tarafımızdan yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin 1/1 numarası ile Gediz Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi Arşivi’ndedir.

⁵⁰<http://www.bilisimdergisi.org/pdfindir/s147/pdf/84-91.pdf>, Erişim, 20.03.2014.

keyifle eğlenebileceği birçok kahraman var. Uzunun her zaman aç olması, huysuzun ne kadar sinirini bozuyorsa, Keloğlan'ın, çirkin Cadı'nın ve Vezirin tekerine her soktuğu çomak bir o kadar da heyecanlandırır çocukları. Altın kalpli ve biraz da tembel Keloğlan'ı, güzel Balkız'ı, cesur Kara'sı, kurnaz Sivri'si, akıllı ama bir o kadar da kendini beğenmiş Prenses'i, saf Örgülü'sü ve bunların yanında iyi kalpli Karakağan'ıyla Keloğlan'ın maceraları ve masalları bütün çocukların hayallerini süsleyen komik, heyecanlı, eğlenceli masallar sunar. Büyüler, sihirli iksirler, hem yüzebilen hem uçabilen mekanik makineler, korkutucu canavarlar, beceriksiz hırsızlar, koca devler, hayaletli evler, periler ve hepsinden öte kötülüğe karşı sadece kendine güvenen, iyiliğe sarılmış, saf ve temiz Keloğlan ve arkadaşları... Onlara her zaman yardımcı olan Bilgecan Dede, Keloğlan'a yaptığı yanlışlardan ders almasını öğütleyerek ona yol gösteren annesi ve komik köylüleriyle güzel bir Anadolu köyü. Hepsi ve daha fazlası bu komedi/macera TV dizisinde sizleri bekliyor."⁵¹

4.1. Keloğlan'ın Ailesi ve Doğumu

Animaks Animasyon ekibi tarafından senaryosu hazırlanan 39 bölümlük 1. Sezon Keloğlan çizgi filminin ilk bölümü, çizgi filme özel hazırlanmış bir müzik ve ileride Keloğlan'ın maceralarının geçeceği masal dünyasının genel olarak betimlendiği bir görsellikle başlar. Bunun ardından, *bir varmış bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, bir zamanlar bir köyde yaşayan yaşlı bir karı koca varmış, bu karı kocanın çocukları olmuyormuş*,⁵² şeklinde başlayan girişle beraber Keloğlan'ın anne ve babası tanıtılmaktadır. Sözlü gelenekteki Keloğlan masallarında Keloğlan'ın babası hakkında pek bilgi verilmez. Sözlü gelenekteki masalların başında genellikle yaşlı ve fakir bir anne imgesi vardır.⁵³ Keloğlan çizgi filminin bu ilk bölümünde ise, çocuksuz bir karı kocanın çocuk özlemi ve Keloğlan'ın annesinin Keloğlan'ın doğumunu müjdeleyen bir rüya görmesi ve arkasından rüyanın gerçekleşmesi konuları işlenir. Keloğlan'ın annesinin görmüş olduğu rüya ve rüyanın içerdiği anlam dünyası gelecekte Keloğlan'ın özel bir çocuk olacağını işaret etmektedir. Keloğlanın annesi rüyasında, ormanda yeşillikler içerisinde akan bir şelalenin başında bir taşa oturarak önünden geçen suya bakarak hayallere dalmıştır. O esnada suyun içinden ay yüzlü, suda ve havada hareket edebilen bir su perisi ortaya çıkar. Keloğlan'ın annesi önce korkar ama su perisi korkmaması gerektiğini söyleyerek onu sakinleştirir. Bu su perisini sadece Keloğlan'ın annesi görebilmektedir. Su perisi yıllardır onu izlediğini ama yüzünün neden gülmediğini sorar. Keloğlan'ın annesi çocuksuzluk özlemini su perisine anlatır.

Bunun üzerine su perisi Keloğlan'ın annesinin üstüne sihirli bir toz serpererek bir çocuğunun olması için dilekte bulunur. Ayrıca doğacak olan çocuğunun kurdun kuşun dilinden anlayacağını, herkese dost ve yoldaş olacağını söyler. Rüyasından uyanan Keloğlan'ın annesi, rüyasını eşine anlatarak birlikte bir çocuklarının olması için dua ederler.⁵⁴

Keloğlan'ın annesi, görmüş olduğu rüyanın üstünden bir zaman geçtikten sonra hamile olduğunu anlar ve bu durumu eşiyle paylaşır. Eşinin hamile olmasına çok sevinen Keloğlan'ın babası bir çocuğu olacağı için çok sevinir. Bir süre sonra dünyaya gelen Keloğlan'la beraber yaşlı karı kocanın sevinçleri daha da artar. Doğduğunda hiç saçı olmadığı için bebeğe annesi tarafından Keloğlan ismi verilir. Keloğlan daha bebekken etrafındaki hayvanlarla iletişim kurabilme becerisine sahiptir ve bu özelliğinden dolayı da ileriki yaşamında her zaman hayvanlarla dost olacaktır. Bebekliğinde çok meraklı olan Keloğlan, etrafını keşfetme ve yaşadığı dünyayı anlamlandırma çabası içerisindedir.⁵⁵ Sözlü gelenekteki Keloğlan masallarında, Keloğlan'ın dünyaya gelişi ve bebekliği ile alakalı bir bilgi verilmez. Sözlü gelenekteki masalarda Keloğlan masal başından itibaren 14-18 yaş arası bırıkları henüz terlemeye başlamış bir delikanlı olarak karşımıza çıkmaktadır.⁵⁶ Keloğlan çizgi filminin ikinci bölümünden itibaren de Keloğlan 12-14 yaşlarında bir çocuk olarak karşımıza çıkmaktadır. Sabahtan akşama kadar işi gücü köy meydanında diğer arkadaşlarıyla oyun oynamak olan Keloğlan, henüz hayatın gerçeklerinin farkında değildir. Fakat yaşlı babasının hastalığı ve arkasından ölümü Keloğlan'ın hayatındaki önceliklerinin değişmesine neden olur.⁵⁷

4.2. Keloğlan'ın Ahlakı ve Davranışları

Keloğlan çizgi filminde, Keloğlan'ın babası ölüm döşeğindeyken oğluna doğruluk, bilgelik, büyüklerini sayma, küçüklerini koruyup kollama, tutumluluk, temizlik, dikkatli olma, ihtiyaç sahiplerine yardımcı olma, çevresine duyarlı olma, doğayı sevme, hayvanları sevip koruma, haram yememe, çalışıp çabalama ve iyi bir insan olma gibi konularda nasihatlerde bulunur.⁵⁸ Keloğlan çizgi filminin senaristleri ve yapımcıları, Keloğlan'ın babasının nasihatleri üzerinden çocuklara insana ve insanlığa dair bazı mesajlar vererek çocukları eğlendirirken eğitmeyi hedeflemişlerdir. Keloğlan çizgi filminin yapımcısı İslamoğlu'nun ifade ettiği gibi bu yolla gençlere öz değerlerimizin aktarımı yapılmakta hem de yerli yapımlarla çocuk kanallarımızın dışa bağımlı hale

⁵¹ <http://www.animax.com.tr/animax-proje.php?sayfa=5>, Erişim: Erişim: 17.03.2014.

⁵² <https://www.youtube.com/watch?v=N7HK6E6DsnU>, Erişim, 24.03.2014.

⁵³ Tahir Alangu, a.g.e., s. 110; Naki Tezel, a.g.e., s. 501; Saim Sakaoğlu, a.g.e., Ankara 2013, s. 71.

⁵⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=N7HK6E6DsnU>, Erişim, 24.03.2014.

⁵⁵ <https://www.youtube.com/watch?v=N7HK6E6DsnU>, Erişim, 24.03.2014.

⁵⁶ Tahir Alangu, a.g.e., s. 179; Naki Tezel, a.g.e., s. 469; Saim Sakaoğlu, a.g.e., Ankara 2013, s. 77.

⁵⁷ <https://www.youtube.com/watch?v=QUcTaKjtUC0>, Erişim, 24.03.2014.

⁵⁸ <https://www.youtube.com/watch?v=QUcTaKjtUC0>, Erişim, 24.03.2014.

getirilmesinin önüne geçilmektedir.⁵⁹ Bu yönüyle Keloğlan çizgi filmi, sözlü gelenekteki Keloğlan masallarında olduğu gibi başta eğitim, geleneğin genç nesle aktarımı, hoşça vakit geçirme, toplumsal ve kişisel baskılardan kurtularak rahatlama işlevlerini yerine getirmektedir.⁶⁰

Çizgi filmde, bir masal kahramanı olarak Keloğlan, tıpkı sözlü gelenekteki masalarda olduğu gibi tembeldir.⁶¹ Annesi evde yiyecek bir lokma ekmeğimiz, bulgurumuz kalmadı dediğinde, o zaman biz de komşulardan isteriz, diyebilecek kadar vurdumduymazdır. Babasından kalan tarlayı ahırda bulunan öküzle sürüp toprağı ekip biçmek yerine sabahtan akşama kadar bağ bahçe aylak aylak gezip arkadaşlarıyla zaman geçirir. Çizgi filmde “Benim adım Keloğlan, Keloğlan Keleş oğlan, İştten güçten anlamam, Dağ bayır gezer oğlan.”⁶², şeklindeki fon müziğinin sözleri bizlere Keloğlan’ın yaşam felsefesi hakkında bazı ipuçları vermektedir. Çizgi filmdeki Keloğlan karakteri tembel olmasına tembeldir ama doğruluğundan, mertliğinden, yardımseverliğinden asla taviz vermez. Keloğlan’ın bu yönünü en iyi, “Ben bir garip Keloğlanım, Eşeğimin yok palanı, Varım yoğun doğruluktur, Hiç de sevmem ben yalanı. Kocakarı bir anam var, Birkaç tavuk bir de inek, Her gün konar kel kafama, Evsiz kalmış birkaç sinek. Keloğlanım budur özüm, Haram malda yoktur gözüm, Garip hakkı yiyenlere, Elbet vardır birkaç sözüm. Bir eşeğim var, bir de sazım. Kendimden başkasına geçmez nazım, Çoktan beri aklıktan kokar ağzım, Bana bir saray kızı lazım.”⁶³, şeklindeki dizeler ifade etmektedir. Çizgi filmde, arkadaşlarının, “Anasının Keloğlanı, Keleşoğlan!”⁶⁴, şeklindeki sözleri zaman zaman Keloğlan’ı kızdırsa da; dağda bayırda aylak aylak geze de, dürüstlük ve hakperestlikten asla taviz vermez. Keloğlan gururlu ve cesurdur. Zor bir görev karşısında gözünü hiç kırpmadan, “Hey heyt, yettim bre, Keloğlan geliyor, anasının Keloğlu, Keleşoğlu geliyor!”⁶⁵, şeklindeki nidasıyla adeta cesaretini ispat etmeye çalışır.

4.3. Keloğlan’ın Yaşı

Keloğlan çizgi filmindeki kahramanımız, eve ekme parası kazanmak için gurbete çıkan ya da evinden odun toplamak için ayrılan ardından da padişahın kızına talip olan sözlü gelenekteki Keloğlan tipinden bazı farklı özellikler taşımaktadır.⁶⁶ Buradaki Keloğlan, evliliği henüz düşünemeyecek,

⁵⁹<http://www.bilisimdergisi.org/pdfindir/s147/pdf/84-91.pdf>, Erişim, 25.03.2014.

⁶⁰William R Bascom, a.g.e., s. 125-151.

⁶¹Tahir Alangu, a.g.e., s. 7.

⁶²<https://www.youtube.com/watch?v=yOxHHYA8mYI>, Erişim, 26.03.2014.

⁶³<http://akillianne.blogspot.com.tr/2011/02/ben-bir-garip-keloganim-cocuk-sarki.html>, Erişim, 26.03.2014.

⁶⁴<https://www.youtube.com/watch?v=yOxHHYA8mYI>, Erişim, 26.03.2014.

⁶⁵<https://www.youtube.com/watch?v=yOxHHYA8mYI>, Erişim, 26.03.2014.

⁶⁶Naki Tezel, a.g.e., s. 466.

ilköğretim çağında bir çocuktur. Çizgi filmdeki kahramanın yaşının, ilköğretim çağındaki çocukların yaşına yakın olması tesadüfi değildir. Keloğlan çizgi filmi izleme yaşının genel olarak 5-12 yaş aralığı olduğu düşünülürse çizgi film kahramanı olarak Keloğlanın yaşının da bu yaş grubuna yakın olması gayet normaldir. Keloğlan’ın çizgi filmdeki yaşı ile ilgili olarak, Animaks Animasyon ekibinden ve kendisi de çocuk gelişimcisi ve eğiticisi olan Şule Dirican düşüncelerini, *Keloğlan üzerinden çocuklara verilmek istenen örnek model davranış kalıplarının aktarımı noktasında, Keloğlan ile çizgi film izleyicileri arasında karşılıklı empati kurabilecekleri yakın yaşlarda olmalarına dikkat ettik*,⁶⁷ şeklindeki açıklaması önemlidir. Bu sebeplerden dolayıdır ki, Keloğlan çizgi filminde Keloğlan’ın yaşı, çizgi filmi izleyen grubun yaş ortalamasına yakın bir biçimde yeniden güncellenerek ekranlarda hayat bulmuştur.

4.4. Keloğlan’ın Görünümü

Çizgi filmde Keloğlan, sözlü gelenekteki masalarda olduğu gibi kılık kıyafetini aynen korunmuştur. Gömleği, yeleği, şalvarı, ayağında çarığı ve sırtında bir sopaya bağlanmış azığıyla Keloğlan’ın görüntüsü çizgi filmde de herhangi bir güncellemeye gerek duyulmadan muhafaza edilmiştir.⁶⁸ Zaten, Animaks Animasyon ekibinden Barış İslamoğlu ile yapılan görüşmede kendilerine yönelttiğimiz, *Keloğlan karakterini aynen korumuşsunuz, özellikle dış görünüşünde herhangi bir değişikliğe gitmemişsiniz, bunun özel bir nedeni var mı, sorusuna, sözlü gelenekteki Keloğlan’ın zihinlerdeki algılanmasını bozmak istemedik ve Keloğlan’ın sözlü gelenekteki haliyle daha çok sevilip benimseneceği gerçeğinin göz ardı edilemeyeceğini biliyoruz*,⁶⁹ şeklinde bir cevap vermişlerdir.

4.5. Keloğlan’ın Çevresindeki Karakterler ve Bunların İşlevleri

Fonksiyonların kavranması ile masalın şahıs kadrosunun kavranması arasında sıkı bir ilişki olduğu bilinmektedir. Diğer taraftan şahıs kadrosunu tespit etmeden fonksiyonların doğru olarak tespit edilmesi mümkün değildir. Şahıs kadrosunun ve fonksiyonların doğru olarak tespiti, çok zaman karışık yapıları masalarda birçok sınama-yanılma denemesinin yapılmasından sonra mümkün olabilmektedir. Masal kahramanları, derinliği olmayan kişilerdir. Onlar hayatta görüldüğü gibi hem iyi yönleri, hem kötü yönleri olan şahıslar değildir, ya iyidirler, ya kötüdürler. Basmakalıp, “stéréotypes” kahramanlardır. Bununla birlikte olayın gelişimi içinde, faydalı ve zararlı olabilen roller

⁶⁷Şule Dirican ile 01.04.2014 tarihinde Ankara’da tarafımızdan yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin 1/2 numarası ile Gediz Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi Arşivi’ndedir.

⁶⁸<https://www.youtube.com/watch?v=yOxHHYA8mYI>, Erişim, 26.03.2014.

⁶⁹Barış İslamoğlu ile yapılan 16.01.2014 tarihli görüşme.

üstlenebilirler. Yani onlar, iyi ve kötü olarak olaylara girerler ama mesela düşman, yaptıklarıyla kahramana hem zarar verebilir, hem yarar sağlayabilir. Yani üslendiği fonksiyonlar farklı olabilir.⁷⁰ Sözlü gelenekteki Keloğlan masallarında, insan ya da olağanüstü varlıklardan oluşan ve masaldan masala değişen veya değişmeyen bazı temel karakterler vardır. Keloğlan'ın annesi, komşuları, aksakallı dede, Köse, padişah, vezir, padişahın kızı, devler, cinler ve periler bunlardan bazılarıdır.⁷¹ Keloğlan çizgi filmde ise, Keloğlanın dışında, Keloğlan'ın annesi, Kara, Örgülü, Sivri, Balkız, Bilgecan Dede, Kara Vezir, Uzun, Huysuz, İnatçı, Cadı, Sinek ve Tomurcuk'tan oluşan temel bazı karakterler vardır.⁷² Ayrıca yine çizgi filmin farklı bölümlerinde devler, periler, ejderhalar, yedi başlı canavarlar ve ağıladığında tabii afetlere neden olan bebek de karşımıza çıkmaktadır.⁷³ Keloğlan çizgi filmi kadrosu içerisinde yer alan karakterler çizgi filmde tesadüfî olarak yer almazlar. Çizgi filmde karakterlerin temsil ettikleri kişilikler ve bu kişilikler üzerinden verilmek istenen mesajlar aslında birçok yönüyle çizgi filmde önemli işlevlere sahiptir. Akı, iyiliği ve yardımseverliği temsil eden Keloğlan ile kötülüğü ve yozlaşmışlığı temsil eden Kara Vezir'in devamlı bir çatışma halinde olması, çizgi filmin olay örgüsü üzerinde, yine bu duruma bağlı önemli bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.5.1. Keloğlan'ın Annesi

Keloğlan çizgi filmde her karakterin temel olarak bir değeri temsil ettiğini söylemekle beraber, yine bu karakterlerin çizgi film boyunca temel bazı işlevleri yerine getirdiğinden bahsetmek mümkündür. Çizgi filmde dikkati çeken ve hemen hemen her bölümde karşımıza çıkan karakterlerden biri Keloğlan'ın cefakâr ve sabırlı anasıdır. Burada *anne* ifadesi yerine *ana* ifadesini kullanmamızın temel nedeni, Keloğlan çizgi filmde, tıpkı sözlü gelenekte olduğu gibi, Keloğlan'ın, annesine *ana* şeklinde hitap etmesidir.⁷⁴ Animaks Animasyon ekibi, özellikle geleneksel kültüre ait ifadeleri çizgi filmde muhafaza ederek çizgi filmin geleneksel ile olan bağını gösterme noktasında başarılı bir yol izlemişlerdir. Keloğlan'ın *anne* yerine kullanmış olduğu *ana* ifadesi bunun güzel bir örneği olarak çizgi filmde karşımıza çıkmaktadır. Çizgi filmde, başında yaşmağı ile geleneksel bir Anadolu kadını vardır. Genel görünüşü ile geleneksel bir imaj sergileyen Keloğlan'ın anası, yaşam biçimi ve söylemleri ile de bu imajı desteklemektedir. Keloğlan'ın babasının ölümünden sonra annesi oğlunun üzerine titrer. Hayatın zorlukları karşısında ona sık sık

⁷⁰Safiye Akdeniz, "Bir Masal İnceleme Modeli ve Uygulaması", <http://www.ege-edebiyat.org/wp/>, s. 4-7, Erişim: 14.05.2014.

⁷¹Tahir Alangu, a.g.e. s. 7; Naki Tezel, a.g.e., s. 501.

⁷²<http://www.youtube.com/watch?v=EwLVCUeDSeo>, Erişim: 08.04.2014.

⁷³<http://www.youtube.com/watch?v=3fsxRsgMB58>, Erişim: 08.04.2014.

⁷⁴Tahir Alangu, a.g.e. s. 13.

nasihatte bulunur. Fakat Keloğlan'ın yaramazlıklarına ve vurdumduymazlıklarına her seferinde sabır gösteremez; kimi zaman da eline aldığı terlikle ya da bir değnekle eve aş getirmesi ve tarlayı sürüp ekmesi için oğlunun ardına düşer. Fakat yine her seferinde oğlunun altın gibi bir kalbe sahip olduğunu düşünerek sakinleşir ve Allah'a, Kel oğlunu Keleş oğlunu koruması için dua eder. Keloğlan'ın anasının, çizgi filmde yaşı tam olarak belirtilmez. Sözlü gelenekteki masallarda olduğu gibi çizgi filmde de annesi, oğluna yaşlandığını ifade ederek Kel oğluna ev ve tarla işlerinde kendisine yardımcı olmasını istemektedir. Buradan hareketle, Keloğlan'ın anasının çizgi filmde de yaşlı olduğu fikrine ulaşmak mümkündür. Çizgi filmdeki Keloğlan'ın anası karakteri, bu özelliklerinden dolayı sözlü gelenekteki Keloğlan masallarındaki ana figüründen izler taşımaktadır.⁷⁵

4.5.2. Bilgecan Dede

Keloğlan çizgi filmde önemli karakterlerden biri de Bilgecan Dede'dir. Bilgecan Dede, Keloğlan çizgi filminin hemen hemen tüm bölümlerinde karşımıza çıkan bilge, mucit, şifacı, ileri görüşlü, aydın, yardımsever ve sevimli bir karakterdir. Köyün en bilge ve en yaşlı kişisi olduğu için bu adı almıştır. Keloğlan ve arkadaşları Bilgecan Dede'yi kendi dedeleri kadar çok severler ve ona saygıda kusur etmezler. Bilgecan Dede çizgi filmde sağduyuyu ve doğruluğu temsil etmektedir. Keloğlan ve arkadaşlarının ve de köylünün bir yardıma ihtiyacı olduğunda kapısını ilk çaldıkları kişi Bilgecan Dede'dir. Akıl, bilgi ve çalışmayla tüm zorlukların üstesinden gelinebileceği mesajı çizgi film boyunca en iyi Bilgecan Dede üzerinden verilir. Bilgecan Dede yaptığı bilimsel deneylerle çocuklara örnek model olmakta ve bilginin gücüyle tüm zorlukların üstesinden gelinebileceği mesajını vermektedir.⁷⁶ Bilgecan Dede aslında bir yönüyle sözlü gelenekteki Keloğlan masallarında önemli bir karakter olarak karşımıza çıkan Aksakallı Dede'nin yüzyılımız şartları içerisindeki dönüşümünü temsil etmektedir.⁷⁷ Sözlü gelenekteki masallarda büyü, sihir ya da dua ile Keloğlan'a yardımcı olan Aksakallı Dede, çizgi filmde deneyler yapan ve akıl ve bilimle zorlukların üstesinden gelen Bilgecan Dede olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum masallarda karşımıza çıkan yardımcı ve Aksakallı Dede motifinin geçirmiş olduğu evrimi göstermesi açısından önemlidir. Günümüz şartları ve ihtiyaçlarına uygun olarak Aksakallı Dede'den Bilgecan Dede'ye doğru yapılan bu güncelleme, masalların olduğu kadar çizgi filmlerin de

⁷⁵Tahir Alangu, a.g.e. s. 7;

⁷⁶<http://www.youtube.com/watch?v=Oenjo6JBiQk>, Erişim: 08.04.2014.

⁷⁷Naki Tezel, a.g.e., s. 455.

işlevselliğini göstermesi açısından önemli bir unsur olarak kabul edilebilmektedir.⁷⁸

Keloğlan çizgi filminde önemli bir yardımcı karakter olarak karşımıza çıkan Bilgecan Dede, adından da anlaşılacağı üzere bilge, toplumu aydınlatarak ona manevi liderlik yapan, pratik düşünme kabiliyetine sahip ve verdiği nasihatlerle toplumu yönlendiren bir tiptir. Aslında Bilgecan Dede bir yönüyle bizlere Oğuz boyunun bilicisi ve Oğuzun müşküllerini halleden Dede Korkut'u hatırlatmaktadır.⁷⁹ Dede Korkut, Oğuz'un manevi büyüğü, sözü geçeni ve de Aksakallısıdır. Türk insanının inanç dünyasında önemli bir unsur olarak karşımıza çıkan Aksakallı Dede motifi bu bağlamda geçmişten günümüze kadar özellikle sözlü anlatımlarda bir yardımcı tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, Keloğlan çizgi filmindeki Bilgecan Dede, Şirinler çizgi filmindeki Şirin Baba karakteri ile de birçok yönden ortak özelliklere sahiptir. Şirinler adı verilen küçük canlıların yaşadığı köyde, köyün en yaşlısı ve de en bilge kişisi olan Şirin Baba, tıpkı Bilgecan Dede gibi yaşadığı toplumda sayılıp sevilen ve de en önemlisi sözüne itimat edilendir.⁸⁰ Yine, Pepe çizgi filminde Pepe'nin dedesi de Bilgecan Dede ile bazı yönlerden benzerlikler göstermektedir. Tecrübesiyle her an torunu Pepe'nin yanında olduğunu hissettiren bu sevimli dede, tıpkı Bilgecan Dede gibi çevresindekileri eğitir ve onların iyi bir birey olarak yetişmelerinde elinden ne geliyorsa yapmaya çalışır.⁸¹ Konu bu bağlamda değerlendirildiğinde, Keloğlan çizgi filmindeki Bilgecan Dede karakterinin hem geleneksel bir tip olduğunu, hem de animasyon dünyasında kendinden önce yaratılmış ve de beğenilmiş şablon çizgi karakterlerden izler taşıdığını söylemek mümkündür.

⁷⁸ *Keloğlan İle İhtiyar* adlı masalda Keloğlan, fakir annesi ve kendi geçimini sağlayabilmek için yollara düşer. Az gider, uz gider, dere tepe düz gider ve sonunda bir pınarın başında dinlenmeye karar verir. Pınarın başında biraz dinlendikten sonra pınardan kana kana su içer ve ardından da bir "Oooh!" çeker. Keloğlan birden bire gördüğü manzara karşısında korkar ve de şaşırır. Suyun aktığı delikte el kadar bir insan görür. Bu insan büyür, büyür ve nihayetinde Keloğlanın karşısında aksakallı bir ihtiyar olarak belirir. Keloğlan, kendisine merhaba diyen ihtiyarın elini öper. Kendisinin ne in ne de cin olmadığını söyleyen ihtiyar, Keloğlan'ın "Oooh!" demesi üzerine ona yardım için geldiğini söyler. İş aramak için uzak diyarlara yolculuğa çıkan Keloğlan'a alın terinin ve çalışmanın önemini anlatır ve de başı sıkıştığında kullanması için ona küçük bir kahve değirmeni verir. Başı sıkışmadıkça bu değirmeni kullanmaması konusunda Keloğlan'a tembihte bulunur. Bu kahve değirmeni sihirlidir ve Keloğlan ihtiyarın yanından ayrıldıktan sonra "Açıl değirmenim açıl!", diyerek değirmeni kullanır ve bundan sonra da Keloğlan'ın başına bir dizi talihsiz olaylar dizisi gelir. Başı her sıkıştığında Aksakallı Dede'nin kapısını çalan Keloğlan, Aksakallı Dede'nin kendisine verdiği sihirli objeler yardımıyla düşmanlarıyla baş etmeye çalışır. Daha geniş bilgi için bkz.: Naki Tezel, a.g.e., s. 455-465.

⁷⁹ Muharrem Ergin, *Dede Korkut Kitabı*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2011, s. 15-19.

⁸⁰ <http://www.mynet.com/video/animasyon/sirinler-4--1257900/>, Erişim: 13.05.2014.

⁸¹ <http://www.youtube.com/watch?v=FGG18IZ0sDM>, Erişim: 13.05.2014.

4.5.3. Uzun ve Huysuz

Keloğlan masallarının sözlü gelenekteki anlatımlarında olmayan ama Keloğlan çizgi filminin hemen hemen her bölümünde yer alan ve birbiriyle devamlı didişen iki karakterden biri Uzun, diğeri ise Huysuz'dur. Uzun, adından da anlaşılacağı gibi uzun boylu ve cüsselidir. Uzun boyuna rağmen bir çocuk gibi zararsız ve yumuşak huyludur. Çizgi film kurgusu içerisinde Uzun, saf bir tip olarak karşımıza çıkmaktadır. Uzun çok oburdur. Devamlı acıkir ve karnı bir türlü doymak bilmez. En sevdiği şey tavuktur. Bir tavuk için yapmayacağı şey yoktur. Uzun'un en iyi arkadaşı Huysuz'dur. Huysuz, çizgi filmde kötü bir karakter olarak karşımıza çıkar. Huysuz, adından da anlaşılacağı gibi huysuz, devamlı şikâyet eden ve azla yetinmesini bilmeyen ve de Uzun'la mukayese edildiğinde daha kısa boylu bir tiptir. Özellikle parayı ve altını çok sever. Uzun ile Huysuz devamlı hırsızlık peşindedirler. Emek harcamadan ve kısa yoldan zengin olma sevdasındadırlar. Huysuz, kötü işlerini yaptırmak için arkadaşı Uzun'u kullanmaktan asla çekinmez. Uzun, saf ve temiz kalpli olmasına rağmen kötü huylu arkadaşı Huysuz'dan da ayrılmaz. Kara Vezir bazen de Cadı, kötü emellerine ulaşabilmek için Huysuz ve Uzun'la işbirliği de yapmaktadırlar. Huysuz akıllı geçinir ama her seferinde vezir ya da cadı tarafından kandırılır. Aslında Huysuz ve Uzun, Keloğlan çizgi filmi serisinin, beceriksizlikleri ile kendilerini her seferinde komik duruma düşüren, sevilen ikilisidir. Çizgi film kurgusu içerisinde komik sahnelerin çoğunda baş aktör olarak yine karşımıza Uzun ve Huysuz çıkmaktadır.⁸² Özellikle Uzun, fiziksel görünümüyle bizlere sözlü kültürdeki masallarda sıkça karşılaşılabileceğimiz akıl noksanı devleri anımsatmaktadır.⁸³ Çizgi filmde Uzun, fiziksel olarak Huysuz'a göre daha avantajlı konumda olmasına rağmen ilişkilerindeki baskın kişi Huysuz'dur. Uzun ve Huysuz arasındaki fiziksel görünümdeki bu uyumsuzluk, Uzun'un saf davranışları ve sakarlıkları izleyici tarafından komik olarak algılanmaktadır. Çizgi filmde bu durum, hareket komiğine güzel bir örnek teşkil etmektedir.

4.5.4. Kara Vezir ve Cadı

Keloğlan çizgi filminde Kara Vezir ve Cadı kötü tipler olarak karşımıza çıkmaktadırlar. Keloğlan, çizgi filmin birçok bölümünde Kara Vezir ve Cadı ile mücadele eder. Zaten çizgi filmin genel kurgusunda çatışmalar Keloğlan ile Kara Vezir ve Cadı ilişkisi üzerinden verilmeye çalışılır.⁸⁴ Çevresindeki insanların kusurlarına karşı hep tahammülsüz olan Kara Vezir, dünyanın tek

⁸² <https://www.youtube.com/watch?v=s7QD-lhpEIo>, Erişim: 13.05.2014.

⁸³ Tahir Alangu, a.g.e., s. 7-12.

⁸⁴ https://www.youtube.com/watch?v=5I_8vZ1J0ss, Erişim: 14.05.2014.

hâkimi olmak ister. Bu hâkimiyet mücadelesinde kendisine askerleri, Uzun ve Huysuz ve de genellikle Cadı yardımcı olur. Çizgi filmde, Kara Vezir'e kötülüklerinde yardımcı olan Cadı lanetlenmiştir ve bu yüzden de eski gücünü kaybetmiştir. Önceleri daha tesirli sihirler yaparken sonradan bu gücünün azalmasıyla beraber Kara Vezir'in gözünden düşmüştür.⁸⁵ Vezir tipi genellikle birçok anlatmada kötü bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸⁶ Sözlü gelenekteki Keloğlan masallarında vezir tipi genellikle padişahın arkasından iş çeviren, padişahın koltuğunda gözü olan ve de padişahın kızıyla evlenmek isteyen bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır.⁸⁷

Keloğlan çizgi filminde Kara Vezir ve Cadı görünüş olarak çirkindir. Çizgi filmde mizah yaratmada abartı önemli ve etkileyici bir yöntem olarak kullanılmıştır. Abartı bir nesneyi, bir olguyu, bir görünümü doğada olduğundan daha farklı, daha fazla ya da daha az bir biçimde ortaya koymaktır. Abartı hemen hemen tüm mizah türlerinde kullanılmaya müsait bir yöntemdir. Özellikle mizahî tiplerde etkin bir biçimde kullanılır. Abartmanın en üst şekli de "grotesk"tir. Grotesk yalın abartmanın ve hiperbolün en üst seviyesidir. Fransızca "grotesque" sözcüğünden gelen kelime, "güldürücü, eğlendirici ve sıra dışı" anlamlarına gelmektedir. Grotesk, dış görünüşlerin şekillerinin veya karakterlerin niteliklerinin gerçek hayatta görülmeyecek biçimde abartılmasıdır.⁸⁸ Mizah yaratmada kullanılan bir diğer yöntem de gerçeküstücülüktür. Gerçeküstücülük; din, ahlâk, gelenek, töre gibi sosyal kuralların baskısında sayılan şuuraltının açığa çıkmasını esas alan bir sanat akımıdır. Bu akımda akıl, şuur ve mantık dışılık, olağanüstülük, duygusal gerçekliğin dışına çıkış söz konusudur.⁸⁹ Keloğlan çizgi filminde bu yöntemler Kara Vezir ve Cadı üzerinde başarıyla uygulanmıştır.

4.5.5. Keloğlan'ın Arkadaşları

Keloğlan çizgi filminin kurgusu içerisinde, Keloğlan'la arkadaşlarının başından geçen olaylar çizgi filmin genel konusunu teşkil eder. Yine çizgi filmin kurgusu içerisinde masal fonksiyonlarının paylaşımı noktasında her bir karakterin özel bir işlevi olduğunu söylemek mümkündür.

⁸⁵<https://www.youtube.com/watch?v=7S5IEeF69FY>, Erişim: 14.05.2014.

⁸⁶Tahir Alangu, a.g.e., s. 95-109.

⁸⁷Tahir Alangu, a.g.e., s. 174-186.

⁸⁸Erjona Aiourova, *Buryat Mizahı*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2003, s. 17.

⁸⁹Ali Duymaz, "Nasrettin Hoca Fıkralarında Mizah unsuru Olarak Gerçeküstücülük", *21.Yüzyıl Nasreddin Hoca ile Anlamak, Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, [8-9 Mayıs, Akşehir: 2008], Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2009, s. 256-257.

4.5.5.1. Kara

Keloğlan'ın en yakın arkadaşlarından biri Kara'dır. Cesur, sadık ve güvenilir bir karakterdir. En tehlikeli görevlere Keloğlan'ın ardından hiç düşünmeden atılır. Fazla düşünmeyi sevmez ve tam bir görev adamıdır.⁹⁰ Keloğlan çizgi filminde Kara karakteri yardımcı bir unsur olarak çizgi film kurgusu içerisinde kendine yer bulur.

4.5.5.2. Örgülü

Keloğlan'ın en yakın arkadaşlarından biri de Örgülü'dür. İyiliksever, merhametli ve anaç bir yapısı vardır. Ancak biraz korkaktır ve kolay kırılır. Bu yüzden olaylara iyi tarafından bakmayı beceremez, zaman zaman da kötümserdir. Arkadaşlarını çok sever, onları önemser ve onlara her zaman destek olur.⁹¹ Keloğlan çizgi filminde Örgülü karakteri yardımcı bir unsur olarak çizgi film kurgusu içerisinde kendine yer bulur.

4.5.5.3. Sivri

Yine Keloğlan'ın en yakın arkadaşlarından biri de Sivri'dir. Yemeğe düşkünlüğünden dolayı biraz şişmancağıdır. Çok bilmiştir, her konuda fikri vardır. Özellikle de korktuğu zamanlarda sakarlaşır. Hiç belli etmez istemez ama pek cesur bir çocuk sayılmaz. Kara ile sürekli takışır.⁹² Keloğlan çizgi filminde Sivri karakteri yardımcı bir unsur olarak çizgi film kurgusu içerisinde kendine yer bulur.

4.5.5.4. Balkız

Keloğlan'ın en yakın arkadaşlarından biri yine Balkız'dır. Akıllı, gözü pek bir kızdır. Zaman zaman soğukkanlılığını kaybetse de en zor zamanlarda bile doğruyu yapmak konusunda şaşmaz bir sağduyusu vardır. Bu yüzden Keloğlan'ın en iyi yardımcılarında biridir.⁹³ Keloğlan çizgi filminde Balkız karakteri yardımcı bir unsur olarak çizgi film kurgusu içerisinde kendine yer bulur.

4.5.5.5. Sinek

Sinek, Keloğlan'ın köydeki en büyük rakibidir. Alaycı, kurnaz ve sinsidir. Her zaman Keloğlan'ı alt etmeye onu küçük düşürmeye çalışır. İnatçı

⁹⁰<https://www.youtube.com/watch?v=s6UmPorx-dg>, Erişim: 14.05.2014.

⁹¹<https://www.youtube.com/watch?v=ONvZooqzpxY>, Erişim: 14.05.2014.

⁹²https://www.youtube.com/watch?v=dn_5UMXIVKY, Erişim: 14.05.2014.

⁹³<https://www.youtube.com/watch?v=x0FXw24b-Ak>, Erişim: 14.04.2014.

ve Tomurcuk ile birlikte Keloğlan ve arkadaşlarıyla sürekli iddialaşır.⁹⁴ Keloğlan çizgi filminde Sinek karakteri engelleyici (muhalif) bir unsur olarak çizgi film kurgusu içerisinde kendine yer bulur..

4.5.5.6. İnatçı

İnatçı adından da anlaşılacağı gibi inatçıdır. Sinek'in plan kurmasında ona devamlı şekilde yardımcı olur.⁹⁵ Keloğlan çizgi filminde İnatçı karakteri tıpkı Sinek karakteri gibi engelleyici (muhalif) bir unsur olarak çizgi film kurgusu içerisinde kendine yer bulur.

4.5.5.7. Tomurcuk

Tomurcuk, Sinek ve İnatçı'nın arkadaşıdır. Akıllı bir kızdır ancak kibirdir. Kendini çok güzel bulur ve diğer kızları çekemez.⁹⁶ Tomurcuk da yine çizgi film kurgusu içerisinde engelleyici (muhalif) bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

4.5.6. Olağanüstü Varlıklar

Keloğlan çizgi filminde, masal dünyasının olağanüstü varlıklarıyla birçok bölümde karşılaşmak mümkündür. Masal dünyasının bu fantastik unsurları çizgi film kurgusunda da kendine yer bulmuştur. Çizgi filme masalsi bir hava kazandıran bu olağanüstü varlıklar aynı zamanda dikkat çekmektedir. Günlük yaşamda karşılaşmamızın mümkün olmadığı bu fantastik varlıklar izleyicinin duygu akışında kırılmalara neden olmakta böylelikle de yine izleyicilerdeki gülme refleksini harekete geçirmektedir. Masal dünyasının fantastik karakterleri olan yedi başlı yılan, insan yiyen devler, köy halkının ürünlerini yiyen yeşil canavar, ağladığında tabii afetlere neden olan bebek, konuşan ve büyü yapan tilki, sihirli güçlerinin bir kısmını kaybetmiş ve güçlerini geri almak isteyen çirkin cadı çizgi filme hareketlilik kazandırmıştır. Çizgi film tekniğinin aslında üzerinde en rahat uygulama yapıldığı unsurlar, bizlerin alışık olmadığı nesnelere ve de varlıklardır. Çizgi film karakterine mizahi başarılı bir biçimde uygulayabilmek karakter tasarımı konusunda yeterli donanıma sahip olmayı gerektirmektedir. Karakter tasarımında uygulanması gereken bazı püf noktalar mizahî bir yapı oluşturabilmek adına oldukça önemlidir. Özgün karakterler tasarlayabilmek için doğada var olan canlıların derinlemesine incelenmesi ve bu canlıların bedenlerindeki bazı noktaların aykırılık yaratabilecek bir biçimde vurgulanması gereklidir. Mizaha ulaşmanın en temel kuralı abartı ve deformasyondur. Karakter tasarımı yapılırken doğada var olan canlılar incelenir

⁹⁴<https://www.youtube.com/watch?v=Yx0x2LZB680>, Erişim: 14.04.2014.

⁹⁵<https://www.youtube.com/watch?v=Yx0x2LZB680>, Erişim: 14.04.2014.

⁹⁶<https://www.youtube.com/watch?v=h2C0Hu5ZkyE>, Erişim: 14.04.2014.

ve bu canlıların bedenlerinin abartı ve deformasyona uygun kısımları vurgulanırsa mizaha ulaşmak mümkün olabilir. Abartı ve deformasyon izleyici için komiktir çünkü insanlar görmeye alıştığı bir formun biçim değiştirdiğini gördüğü zaman gülme hissine kapılırlar.⁹⁷ Keloğlan çizgi filmi bu bağlamda değerlendirildiğinde, hem animasyon tekniği açısından hem de karakterlerin psikolojik yapılarını yansıtmaları açısından alanındaki başarılı projelerden biri olarak görülebilmektedir.

Değerlendirme ve Sonuç

TRT Çocuk kanalında yeniden güncellenerek hayat bulan Keloğlan çizgi filmi, sözlü gelenekteki Keloğlan masallarıyla kurgusu itibariyle benzerlik gösterse de, bazı yönleriyle de çizgi filmde birçok açıdan farklılıklar gözlemlenmektedir. Sözlü gelenekteki anlatmalarında Keloğlan'ın doğumu, bebekliği ve babası hakkında bilgi verilmezken, Keloğlan çizgi filminde kahramanımızın dünyaya gelişi, bebekliği ve babası hakkında ayrıntılı bilgi verilmektedir. Keloğlan çizgi filminde, yaşlı ve çocukları olmayan bir çiftin duası ve de bir su perisinin sihri ile Keloğlan dünyaya gelmektedir. Yine çizgi filmde, Keloğlan dünyaya geldikten kısa bir süre sonra babası hastalanır ve ölür. Yaşlı annesiyle bir başına kalan Keloğlan'ın maceraları bundan sonra başlar. Ayrıca, sözlü gelenekteki masalarda Keloğlan masal başından itibaren 14-18 yaş arası bıyıkları henüz terlemeye başlamış bir genç olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat Keloğlan çizgi filminin ikinci bölümünden itibaren kahramanımız 12-14 yaşlarında bir çocuk olarak karşımıza çıkmaktadır. Sözlü gelenekteki anlatmalarında evliliği düşünebilecek bir olgunlukta ve düşüncede olan kahramanımız, çizgi filmde ilköğretim yaşlarında ve de zamanının büyük çoğunluğunu arkadaşlarıyla oyun oynayarak geçiren biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla beraber çizgi filmde Keloğlan, sözlü gelenekteki masalarda olduğu gibi kılık kıyafetini aynen korunmuştur. Gömleği, yelege, şalvarı, ayağında çarığı ve sırtında bir sopaya bağlanmış azığıyla Keloğlan'ın görüntüsü çizgi filmde de herhangi bir güncellemeye gerek duyulmadan muhafaza edilmiştir.

Sözlü gelenekteki Keloğlan masallarından farklı olarak, Keloğlan çizgi filminde bazı yeni karakterler kurgu içerisinde kendine yer bulmuştur. Sözlü gelenekteki Keloğlan masallarında sıkça karşılaştığımız karakterler Aksakallı dede, Köse, padişah, vezir, padişahın kızı, devler, cinler ve periler iken; Keloğlan çizgi filminde Kara, Örgülü, Sivri, Balkız, Bilgecan Dede, Kara Vezir, Uzun, Huysuz, İnatçı, Cadı, Sinek ve Tomurcuk'tan oluşan temel bazı karakterler çizgi film kurgusu içerisinde karşımıza çıkmaktadır. Keloğlan çizgi

⁹⁷Armağan Gökçeerslan, "Canlandırılmalarda: Mizah, Anatomik Yapı ve Karakter Tasarımı", *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, S. 23, 2009, s. 88.

filminin bazı bölümlerinde, tıpkı sözlü gelenekteki Keloğlan masallarında olduğu gibi devler, periler ve padişahlar da yine çizgi film kurgusu içerisinde kendine yer bulmuştur. Bu karakterler çizgi filmde iyilik, doğruluk, yardımseverlik, erdemlilik, kötülük, saflık, aptallık vb. temel kavramları temsil etmektedirler. Keloğlan çizgi filmde bu kavramların her biri farklı karakterle temsil edilmektedir. Çizgi filmde böylelikle bu karakterlerin birbirleri ile olan uyumları ve çatışmaları üzerinden çocuklarda istenilen davranış alışkanlıklarının yer etmesi, istenilmeyen davranışların da ortadan kaldırılması hedeflenmiştir.

Keloğlan çizgi filmde, sözlü gelenekteki Keloğlan masallarında olduğu gibi, bazı olağanüstü özellikler taşıyan varlıklar yine çizgi film kurgusu içerisinde sıkça karşımıza çıkmaktadır. Bu olağanüstü varlıklar arasında yedi başlı yılan, insan yiyen devler, köy halkının ürünlerini yiyen yeşil canavar, ağladığında tabii afetlere neden olan bebek, konuşan ve büyü yapan tilki, sihirli güçlerinin bir kısmını kaybetmiş ve güçlerini geri almak isteyen çirkin cadı bunlardan bazılarıdır. Çizgi filmin bazı bölümlerinde Keloğlan bu varlıklara yardım etmekte ve onlara iyilik yapmaları noktasında telkinlerde bulunmaktadır. Ayrıca, sözlü gelenekteki Keloğlan masallarından farklı olarak çizgi filmde Keloğlan, doğuştan hayvanlarla konuşup anlaşma becerisine sahiptir. Bu özelliğinden dolayı da tüm hayvanların dertlerini dinlemekte ve onların sorunlarına çözüm aramaktadır.

Keloğlan, sözlü gelenekteki masallarda akli ve zekâsı sayesinde müşkül durumlardan kurtulmaya çalışır. Bunu yaparken de zaman zaman sihir ya da büyüden istifade eder. Çizgi filmde, zorlukların üstesinden gelirken yine akli ve zekâsını kullanan Keloğlan, Bilgecan Dede'nin icat ettiği alet ve de araçları kullanmaktan geri kalmaz. Keloğlan çizgi filmde günümüz dünyasının teknolojik icatlarını hatırlatan zaman makinesi, adimopter, denizaltı ve beden değiş tokuşu makinesi gibi birçok unsuru görmek mümkündür. Keloğlan çizgi filmi bu yönüyle geçmiş ve de günümüz dünyasının birçok unsurunu içerisinde barındırmaktadır. Bunun yanında, sözlü gelenekteki Keloğlan masallarında olayların geçtiği yer ve zaman belirsizken, Keloğlan çizgi filmde olaylar Keloğlan'ın köyü ya da köyünün civarında geçmektedir. Ayrıca, Keloğlan çizgi filminin bazı bölümlerinde, Keloğlan ve arkadaşları Bilgecan Dede'yi aramak için zaman makinesi ya da zaman geçidinin yardımıyla günümüz dünyasına gelerek arabaya, otobüse binmekte, AVM'lerde ve müzelerde dolaşmaktadırlar.

UNESCO tarafından hazırlanan “Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi”, somut olmayan kültürel mirası “yaşatarak koruma” prensibine dayanmaktadır. Somut olmayan kültürel mirası “yaşatarak koruma” yönteminin gündeme gelmesiyle ortaya çıkan temel sorular ise; nelerin

korunacağı, nasıl korunacağı ve gelecek kuşaklara nasıl aktarılacağıdır. Bu soruların cevaplanmasında, somut olmayan kültürel mirası yaşatarak koruma prensibine uygun olarak hazırlanan ve sürdürülebilirlik özelliği taşıyan projeler büyük bir öneme sahiptir. Kültür ekonomisi alanında girişimci bir şirket olarak faaliyet gösteren Animaks Animasyon Prodüksiyon tarafından, sözlü gelenekteki Keloğlan masallarından esinlenerek, metin yazarlığı yoluyla senaryolaştırıldıktan sonra çizgi film olarak yeniden yaratılan ve TRT Çocuk kanalında güncellenmiş haliyle izleyicisi ile buluşan Keloğlan Masalları çizgi filmi, somut olmayan kültürel mirasın korunması noktasında önemli ve değerli bir proje olarak değerlendirilebilmektedir. Bu proje ile Keloğlan masalları, sözlü kültürden dijital kültüre taşınarak farklı bir boyut kazanmıştır. Modern insanı eski kültür üretmeye zorlayarak kültürlerin sürekliliğinin ve çeşitliliğinin sağlanmasının mümkün olmadığı bilinmektedir. Bu yönüyle, özellikle sözlü kültür ürünlerinin, dijital kültür ortamına taşınmasıyla beraber, kültürün farklı mekânlarda yeniden icrası ve gelecek kuşaklara aktarılması noktasında Keloğlan Masalları çizgi filmi, geleneğin güncellenmesi bağlamında yine başarılı bir çalışma olarak görülebilmektedir.

Halk bilgisi ürünlerinin geçmişte kalmış, donmuş ve arkaik kültür ürünleri olmadığı, yine geçmişte olduğu gibi günümüz ve geleceğin insanına söyleyecek birçok sözü olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda, reklam filmlerinden televizyon dizilerine, çizgi filmde eğlence programlarına kadar daha birçok alanda halk edebiyatından artık daha bilinçli olarak yararlandığını söylemek mümkündür. Gelecekte Türk aydınlarının, akademisyenlerinin, iş adamının, reklamcısının, yönetmenin, çizgi film yapımcısının ve sivil toplum kuruluşu yöneticisinin halk hayatını ve halk edebiyatını daha fazla bilmek ve ondan yararlanmak isteyeceğine şüphe yoktur. Küresel değerlerin yerel ve ulusal alandaki değerlere baskın geldiği günümüz dünyasında, kendimiz olma adına geleneğe ve geleneksel olana her zamankinden daha fazla ihtiyacımız vardır. Zengin geleneksel bir kültür zeminine sahip olan Türk girişimcisi, bu zenginliği görmezden gelmemelidir. Müşterek bir hafızayı ifade eden gelenek kavramı, her ne kadar kendi içerisinde muhafazakâr bir yapıya sahipmiş gibi algılsa da, bu yapı dayatmacı ve baskıcı değildir. Gelenek eski olduğu kadar yeniyi de içine alır. Gelenek bir yönüyle geçmişle günümüz arasındaki bağı kurar ve bu yüzdendir ki, geleneğin gücünden alınan ilhamla geleceğin inşa edilmesi fikri özellikle küresel değerlerin hâkim olmaya başladı günümüz dünyasında daha güvenli bir yol tercihi olarak görülmektedir.

KAYNAKÇA

- AİOUROVA, Erjena, *Buryat Mizahı*, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir 2003.
- AKDENİZ, Safiye, “Bir Masal İnceleme Modeli ve Uygulaması”, <http://www.ege-edebiyat.org/wp/>, s. 1-10, Erişim: 14.05.2014.
- ALANGU, Tahir, *Keloğlan Masalları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2013.
- ASLAN, Ferhat, “Sanal Kültür ortamında Güncellenen Nasreddin Hoca Fıkraları”, *Turkish Studies*, Vol. 6/4, 2011, s. 39-60.
- ASLAN, Ferhat, *Naki Tezel’in İstanbul’dan Derlediği Masallar (İnceleme-Metin)*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2012.
- BASCOM, William R., “Folklorun Dört İşlevi”, Çev. Ferya ÇALIŞ, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2*, Milli Folklor Yayınları, Yayına Hazırlayanlar: M. Öcal OĞUZ, Selcan GÜRÇAYIR, Ankara 2003, s. 125-151.
- BAŞGÖZ, İlhan, *Folklor Yazıları*, Adam Yayınları, İstanbul 1986.
- BİLKAN, Ali Fuat, *Masal Estetiği*, Timaş Yayınları, İstanbul 2001.
- BUCH, Wilfried, “Masal ve Efsane Üzerine”, Çev. Ali Osman Öztürk, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Yayına Hazırlayanlar: Gülin Öğüt Eker, Metin Ekici, M. Öcal Oğuz, Nebi Özdemir, Milli Folklor Yayınları, Ankara 2003, s. 304-313.
- ÇOBANOĞLU, Özkul, “Halkbilimi Açısından Gelenek, Turizm ve İcad Edilmiş Gelenek Bağlamında Ayvalık şeytan Sofrası Örneği”, *Milli Folklor*, S. 43, 1999, s. 7-12.
- DİRİCAN, Şule, “*Şule Dirican*” ile 01.04.2014 tarihinde Ankara’da tarafımızdan yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin 1/2 numarası ile Gediz Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi Arşivi’ndedir.
- DUYMAZ, Ali, “Nasrettin Hoca Fıkralarında Mizah Unsuru Olarak Gerçeküstüçülük”, *21.Yüzyılı Nasreddin Hoca ile Anlamak, Uluslararası Sempozyum Bildirileri*, [8-9 Mayıs, Akşehir: 2008], Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara 2009, s. 253-270.
- EKİCİ, Metin, “Geleneksel Kültürü Güncellemek Üzerine Bir Değerlendirme”, *Milli Folklor*, S. 80, 2008, s. 33-38.
- EKİCİ, Metin, “Halk Bilim Araştırmalarında Üçüncü Boyut”, *TÜBAR*, S. 15, 2004, s. 13-20.
- EKİCİ, Metin, *Halk Bilgisi Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Geleneksel Yayıncılık, Ankara 2011.
- ELÇİN, Şükrü, *Türk Halk Edebiyatına Giriş*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1986.
- ERGİN, Muharrem, *Dede Korkut Kitabı*, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 2011.
- ERGUN, Pervin, “Altay Destanlarında ve Anadolu Türk Masallarında Tastarakay Keloğlan”, *Milli Folklor*, S. 68, 2005, s. 78-84.

- FEDAKÂR, Pınar, “Çizgiyi Aşanlar: Cille Türk Mitolojisinin Çizgi Filmde Kullanılması ve Çizgi Filmle Aktarılması.” *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, S. XI/1, 2011, s.107-120.
- FEDAKÂR, Selami, *Özbek Sözlü Geleneğinde Masallar*, Egetan Yayıncılık, İzmir 2011.
- FREUD, Sigmund, *Rüyaların Yorumu*, C 1, Alter Yayıncılık, Ankara 2012.
- FROMM, Erich, *Rüyalar, Masallar, Mitoslar Sembol Dilinin Çözümlemesi*, Çev. Aydın ARITAN, Kaan H. ÖKTEN, Arıtan Yayınevi: İstanbul 1990.
- GÖKÇEARSLAN, Armağan, “Canlandırmalarda: Mizah, Anatomik Yapı ve Karakter Tasarımı”, *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, S. 23, 2009, s. 79-91.
- HARMANCI, Meriç, “Keloğlan’ın Mitik Aynadaki Görüntüsü”, *Milli Folklor*, S. 94, 2012, 72-80.
- HELİMOĞLU YAVUZ, Muhsine, *Masallar ve Eğitimsel İşlevleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 2002.
- İSLAMOĞLU, Barış, “*Barış İslamoğlu*” ile 16.01.2014 tarihinde Ankara’da tarafımızdan yapılan görüşme. Görüşmenin ses kaydı ve deşifre edilmiş metin 1/1 numarası ile Gediz Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Halk Bilimi Arşivi’ndedir.
- KESMECİ, Ahmet M., *Masalların Yeni İcra Ortamı Olarak İnternet Siteleri*, Danışman: Yrd. Doç. Dr. Ferhat Aslan, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı Türk Halk Edebiyatı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2012.
- KÖKSAL AKSOY, Ayşe, “Drama ve Dramanın Önemi”, <http://www.tebd.gazi.edu.tr/arsiv/> /2003_cilt1/sayi_2/179-192.PDF, Erişim Tarihi: 31. 01. 2014.
- LUTHI, Max, “Masalın Efsane, Menkabe, Mit, Fabl ve Fıkra Gibi Türlerden Farkı”, Çev. Sevgül SÖNMEZ, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Yayına Hazırlayanlar: Gülin ÖĞÜT EKER, Metin EKİCİ, M. Öcal OĞUZ, Nebi ÖZDEMİR, Milli Folklor Yayınları, Ankara 2003, s. 314-319.
- MAKAS, Zeynelâbidîn, *Türk Dünyasından Masallar*, Kitapevi Yayıncılık, İstanbul 2000.
- ÖLÇER ÖZÜNEL, Evrim, “Kel Ata’dan Keloğlan’a Hilebaz Dönüşüm”, *Milli Folklor*, S. 67, 2005, s. 47-52.
- RÖHRICH, Lutz; Wolfgang MIEDER, “Atasözü Milli Karakteri Yansıtır mı?”, Çev. Ali Osman ÖZTÜRK, *Halkbiliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar*, Yayına Hazırlayanlar: Gülin ÖĞÜT EKER, Metin EKİCİ, M. Öcal OĞUZ, Nebi ÖZDEMİR, Milli Folklor Yayınları, Ankara 2003, s. 347-349.
- SAKAOĞLU, Saim, *Gümüşhane Masalları Metin Toplama ve Tahlil*, Atatürk Üniversitesi Yayınları, Ankara 1973.
- SAKAOĞLU, Saim, *Masal Araştırmaları*, Akçağ Yayıncılık, Ankara 2010.
- SAKAOĞLU, Saim, *Türk Masalları*, Akçağ Yayınları, Ankara 2013.

- ŞAHİN, Mustafa, “Masalların Çocuk Gelişimine Etkilerinin Öğretmen Görüşleri Açısından İncelenmesi”, *Milli Folklor*, S. 89, 2011, s. 208-219.
- ŞİMŞEK, Esmâ, “Masalların Sembolik Dili Bağlamında Keloğlan Tipi Üzerine Bir Değerlendirme”, *İtâki*, Yıl: 1, S. 2, Ankara 2007, s. 61-73.
- TEZEL, Naki, *Türk Masalları*, Bilge Kültür Sanat Yayınları, İstanbul 2013.
- UNGAN, Suat, *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı*, Editör: Tacettin Şimşek, Grafiker Yayınları, Ankara 2012.
- YARDIMCI, Mehmet, *Anadolu Masalları*, İnönü Üniversitesi Yayınları, Malatya 2012.
- YARDIMCI, Mehmet, *Malatya Masalları*, Malatya Kitaplığı, İstanbul 2012.
- YILMAZ, Aliye, “Çocuk Eğitiminde Masalın Yeri: Binbir Gece masalları Örneği”, *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 25, 2012, s. 299-306.
- YÜCEL, Tahsin, *Anadolu Masalları*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2012.

İnternet Kaynakçası

- <http://www.animax.com.tr/animax-kim.php>, Erişim: 17.03.2014.
- <http://www.bilisimdergisi.org/pdfindir/s147/pdf/84-91.pdf>, Erişim, 20.03.2014.
- <http://www.animax.com.tr/animax-proje.php?sayfa=5>, Erişim: Erişim: 17.03.2014.
- <https://www.youtube.com/watch?v=N7HK6E6DsnU>, Erişim, 24.03.2014.
- <https://www.youtube.com/watch?v=N7HK6E6DsnU>, Erişim, 24.03.2014.
- <https://www.youtube.com/watch?v=N7HK6E6DsnU>, Erişim, 24.03.2014.
- <https://www.youtube.com/watch?v=QUcTaKjtUC0>, Erişim, 24.03.2014.
- <https://www.youtube.com/watch?v=QUcTaKjtUC0>, Erişim, 24.03.2014.
- <http://www.bilisimdergisi.org/pdfindir/s147/pdf/84-91.pdf>, Erişim, 25.03.2014.
- <https://www.youtube.com/watch?v=yOxHHYA8mYI>, Erişim, 26.03.2014.
- <http://akillianne.blogspot.com.tr/2011/02/ben-bir-garip-keloganim-cocuk-sarki.html>, Erişim. 26.03.2014.
- <https://www.youtube.com/watch?v=yOxHHYA8mYI>, Erişim. 26.03.2014.
- <https://www.youtube.com/watch?v=yOxHHYA8mYI>, Erişim. 26.03.2014.
- <http://www.youtube.com/watch?v=EwLVCUeDSeo>, Erişim: 08.04.2014.
- <http://www.youtube.com/watch?v=3fsxRsgMB58>, Erişim: 08.04.2014.
- <http://www.youtube.com/watch?v=Oenjo6JBjQk>, 08.04.2014.
- <http://www.mynet.com/video/animasyon/sirinler-4--1257900/>, Erişim: 13.05.2014.
- <http://www.youtube.com/watch?v=FGG18IZ0sDM>, Erişim: 13.05.2014.
- <https://www.youtube.com/watch?v=s7QD-IhpEIo>, Erişim: 13.05.2014.
- https://www.youtube.com/watch?v=5I_8vZ1J0ss, Erişim: 14.05.2014.
- <https://www.youtube.com/watch?v=s6UmPorx-dg>, Erişim: 14.05.2014.
- <https://www.youtube.com/watch?v=ONvZooqzpXY>, Erişim: 14.05.2014.
- https://www.youtube.com/watch?v=dn_5UMXIVKY, Erişim: 14.05.2014.
- <https://www.youtube.com/watch?v=x0FXw24b-Ak>, Erişim: 14.05.2014.
- <https://www.youtube.com/watch?v=Yx0x2LZB680>, Erişim: 14.04.2014.
- <https://www.youtube.com/watch?v=h2C0Hu5ZkyE>, Erişim: 14.04.2014.